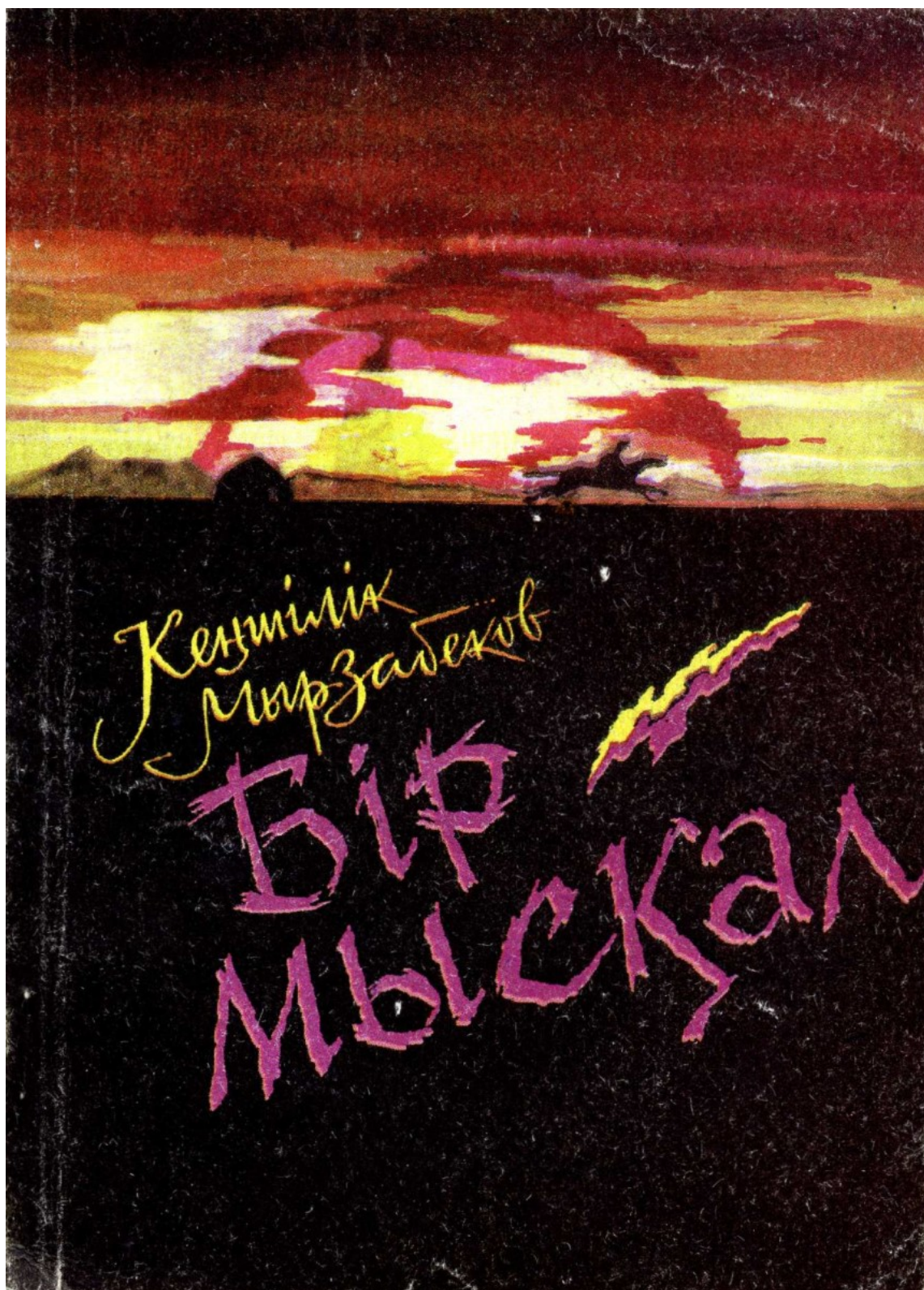

БІР МЫСҚАЛ

(1996 ж., «Жазушы» баспасы)

АБАЙ ЕСКЕРТКІШІНЕ

Ой мұңын емген,
қайғыны жеңген қайырымсыз,
Кейпіңіз – адам, адамға бірақ айбынсыз.
Ақындық деген адамдар үшін жаралған,
Жаралғаннан соң ақиқат үшін айнусыз.

Ақиқат атап, шындық деп айтар жартассың,
Жел-құздар қағып, жағаңа толқын жармассын.
Тәніңді егер табиғат шайып тауысса,
Табиғат сынды ұлылығына болмас сын!

ӘБІҚАЙ АҚЫННЫҢ МЕШІН ЖЫЛҒЫ МОНОЛОГЫ

Елуде көрдік жылды Мешін деген,
Жұмбағы алда жатыр шешілмеген.
Ер жігіт, таланыңа бұл бір заман
Талғамай табылғанды жесін деген.
(Әбіқай Нұртазаұлы)

Қиямет деген осы ма,
Қарғыс деген осы ма?
Ел еңіреп босыған,
Ер елінен шошыған,
Қай заман бұл, қай заман?
Нар түйеде жая жоқ,
Ну орманда сая жоқ,

Намыс бар да, нану жоқ,
Нақыл бар да, ақыл жоқ,
Найза бар да, батыр жоқ,
Нарқы бар да, парқы жоқ,
Надан елдің салты деп,
Налиды да жылайды,
Құдай мұны қарғаса,
Бұл құдайға құлайды.
Жар астында жау деген,
Жол үстінде апат бар.
Нәлет тағдыр, әуреле,
Аямасаң, тапап қал!
Әбіқайды аяма,
Өлсем сүйек көмілер –
Бақыт мені табалап,
Қайғы маған егілер.
Қабырғаммен қайысып,
Мен ел қамын ойлаймын.
Дем біткенше таусылып,
Һәм денемнен жан шығып,
Домбырамның дауысын
Долы үніме қайраймын!
1965 ж.

* * *

Адал әйел – ақ періште...

барлық еркек арманда,
Кездесетін пәк пейіште,
о дүниеге барғанда.
Армандайды бірақ бекер –
арман емес дүниені,
Махаббатқа бас тікпейтін әйел бар ма жалғанда.

Махаббатқа басын тіксе – барлық әйел періште,
Махаббатқа жасын төксе – адалдығы,
теріс пе?!

Бас тіккен жан, жас төккен жан –
әміріне жүректің,
Ол жүрегін сала алмайды одан кейін бөліске.

Бір-ақ Өмір, бір-ақ Тағдыр, бір-ақ Уақыт,
бір-ақ Дәм,
Болашағы болжаусыз ғой,
болжамына сұрақ тән.
Қаталдығын суырады қатігез бір қынаптан,
Адал әйел...

айрылады пейіштен де, жұмақтан.

Кім кінәлі, кім кінәлі,
кім күнәһар... кім, кім, кім?
Адам, сенің өзіңде ғой күллі еркін, күллі ырқың.
Бір жасыннан бір жазымды
тастай салар тосыннан,
Бір басыңнан айналатын тағдыр деген бір бұлтың...

Көз сұғынды қадама тәйірі алғырға,
Тәйірі алғырды бекерге ойландырма.
Өз теңіңнен іздесей махаббатты,
Маймыл болма ойнаған айна алдында.

Ажарың да жақсы ғой, айбатың да,
Қалжыңың да тәп-тәуір... қайратың да.
Адам биік секіrmес өз бойынан,
Арыстаным,
абайла, Айға атылма!

* * *

Әлди, әлди, әй, бөпем,
Ақ бесігің жайлы екен.
Періште перзент шаранам,
Тамырыма исің тараған.

Таланым болып өс, бөпем,
Тәніме қуат қос, бөпем.
Заман мен тағдыр түйінін,
Адамдық армен шеш, бөпем.

Ашық қой, бөпем, қабағың,
Бес елі шығар таланың.
Көшелі кемел заманың
Әлдилесін, қарағым.

Заманға ботам, сай болар,
Ғарышқа барар, Ай барар.
Жеті қат жерді зерделер,
Әлемді шарлап айналар.

Анасын бөпем ұмытпас,
Кіндіктің қанын суытпас.

Жер Анасындай бөпемнің
Жүрегін ешкім жылытпас.

Азамат болар ақ бөпем,
Адамзат үшін бақ па екен.
Ұмытпа, бөпем, бесігің
Тұғырға да тең, баққа тең.

Ақ сүтті ботам, ақтарсың,
Келешек кием – сақтаушым!
Сүтіммен сіңген махаббат
Сүйегіңменен сақталсын.

Адамға бесік – жұмыр Жер,
Саған да бесік – жұмыр Жер.
Бесігің сынды, ақ ботам,
Тербетіп сені дірілдер.

Заманың бір күн келгенсін,
Өзің де бесік терберсің.
Махаббатыммен, ақ ботам,
Аналық әлди дем берсін.

АМАЛДАР

Тапжылмай тұрған таулардан тыпыршып соғып самалдар,
Батқанда жерге үш жұлдыз басталады бір амалдар,
Әуелі жаңбар сіркіреп керенау кербез бұлттардан,
Көбік боп жерге қонады былтырдан қалған адау қар.
Қара оты қырдың шыланып, қадалып төскей тола мал,

Қайыруға шыққан қара шал қаусырма тонға оранар.
Қураған қымыс құламай, қалтылдап қана тұрады-ай,
Шәлісі кетіп, шаң борап, көң ісі шыққан қоралар.
Көң ісі шыққан қыстаудан көңірсіп түтін көлбесе,
Көңілде сонда кешкі асқа асыққан тәбет меңдесе.
Қымтанып тұрып қара шал «амал ғой бұл» деп ай санап,
Кемпірі құяр кешкісін қанкүрең шайға шөлдесе,
Сағынып қалған мезгілдің салқындау желін елемей,
Созылтып күйсеп қаракер қайырып мойнын желдесе...
Батқанда жерге үш жұлдыз басталады бір амалдар.

1969 ж.

АРЫЛУ

Тәубаңа мені түсірші, Өмір,
Таупиық маған берсеңші!
Тазалығымды түсінсеңші, Өмір,
Сенбесе де ешкім, сен сенші!

Пәледен сақтар тұмар болсаңшы,
Еркіме көген, желі боп,
Ұрысып өзің тұрар болсаңшы,
Өлгің кеп жүр ме пері деп.

Мен дағы сені айырбастаман,
Алдыңнан әр кез табылам.
Қиналғанымда қарайласпаған
Өмірді бірақ не қылам?

9.09.1987 ж.

ӘУПІРІМ ДОС

Менің бір досым әйтеуір әупіріммен,
Ақырын, еппен, тартыссыз, тартынуменен,
Әдіспен ғана, тасбақа аяңмен ғана
Қатардан қалмай келеді малтығуменен.

Алқыну деген ол үшін қорлықтан да әрі,
Өшкен жоқ оның өкпесі сондықтан дағы.
Жарыла жаздап жүрегі қуанды ма екен,
Қорқақтығы ғой – қолдағы барлық құралы.

Білімі бірдей бізбенен – жоғары білім,
(Жоғарыларға көрсетпес жоғарылығын).
Жақсыға құмар,
сондықтан без-без етеді
Ауызға алмай халқының «жаман ырымын».

«Қатардан қалмау» дейтіні – пайдалы кеңес,
«Қатардан озу» дегенді ойлаған емес.
Қатардан қалса ішегіне ас айналмайды,
Қатардан озып шалқып бір тойлаған емес.

Әупірімменен әр ізі – аяңындағы,
Сондықтан он жыл тозбайды аяғындағы...
«Жұрттың еркегі сияқты» деп ұрысса да,
Әупірімменен ұстап жүр әйелін дағы.

Әупірімменен қызмет, жұмыс бабында
Тастан да қатты тырашың тырысқанында,

«Жәрекумалла» демейді түшкірсең саған,
«Ау, пірім!» дейді бастығы ұрысқанында.

Әупірімменен ол талай тау қопарады,
Тасада тұрып тастарды ауната алады.
Бәсеке, даусыз бәсеңдік қаруыменен
Азаматтығы –
«башма-баш» - сауда талабы.

Бетбұрыстардан шетбұрыс қала береді,
Беті мен сыртын талайдың ала береді.
Жарықтық заман осылай жақсы боп тұрса,
Әупірім досым жанымда бола береді.

БАР ЕДІ БІЗДЕ МАХАББАТ

Махаббат бізде бар емес пе еді дәл кеше,
Махаббат бізде бал емес пе еді дәл кеше.
Құлдырап қашқан құлын еді ғой махаббат,
Алпыс екі тамыр, жұлын еді ғой махаббат.

Қызғаныш еді қанталап көзі арландай,
Жұбаныш еді жарқырап түнде жанғандай.
Мүсәпір еді су кеткендейін мойнына,
Кісәпір еді тағына қайта қонғандай.
Аптапта тоңып, аязда терлеп жүретін
Бар еді бізде махаббат деген сормандай!

* * *

Биылғы жыл ...

бұралаң иір-қиыр,
Иір-қиыр, құйындай үйірді бір.
Қап-қара бұлт төбесінен түйілді бір
Қара дауыл қапталдан шүйілді бір.

Қап-қара бұлт бұршақпен, селмен ұрды,
Қара дауыл түйіліп желмен ұрды.
Тағдыр мені тезіне салды білем
Илеп-илеп жіберер «пенделерді».

Бұлт артында білдім мен шуақ барын,
Дауыл ғой деп, дөмемді құлатпадым.
Сырғақтамай, сырғымай қарсы алғанмын
Тағдырымның сыбаға-сынақтарын.

Қарсы алмасқа жоқ та еді айла-шарғым,
Тағдырымнан қашқанда қайда асармын?
Биылғы жыл ...

бұралаң иір-қиыр
Өкіндірдің, өксіттің ... Ойланармын.

* * *

Буфеттерде, барларда
Өткен сәттер ұшаны –
Қырық таяу қалғанда
Қабырғамды қысады.

Тістелеймін бармақты
Түндер бойы ұйықтамай.
Құр жаюлы, салмақты
Құрт-майы жоқ шыптадай

Өзімді өзім бос санап,
Бас даңғырап шаршадым.
Жоқ баяғы жас сана,
Жоқ баяғы аусарым.

Өзған кім де, қалған кім,
Алақанда бәрі де.
Бағы мықтап жанған кім,
Кім тәлкек боп тәңіріне.

Кім жүйрік боп алда екен,
Ілбіп жүріп бар озған.
Айтсын, озған бар ма екен
Уақыт деген сабаздан.

Озбаса, оған жоқ дауа,
Дүние дәурен таусылмас,
Әй, кешегі сары бала,
Мә, шарап іш – мауқың бас!..

Біз ғасырдың туғанбыз бел ортасында

Біз ес білгенде –

ғасырдың бел ортасы еді,

Бүгін міне, ғасырдың соңғы ширегі.

Қобалжиды адамзат қорқа соғып,

Қорқытады әлі – қордалы соғыс үрейі.

Біз ес білгенде –

бөз көйлек үстімізде,

(Танысқанбыз атом күшімен,

Адам күшімен).

Жасанды Жер серігі,

Зымыран корабльдер ұшты лезде,

Біздің ауыл, сіздің ауыл...

барлық ауыл үстімен.

Біз ес білгенде –

Тыңға түрен түскен,

Біз тайға мінгенде – Гагарин ғарышты айналды.

Біз бозбала болғанда БАМ жаққа рельстер

Жатты тасып даладан асығыс – қайнарды...

Біз ес білгенде – біз айтқан ән:

«Бейбітшілік туы берік қолда!»

(Бірдей әсер етті ме халықтарға).

«Ақ көгершінді» ән етіп ұшырғанмен,

Күллі әлем аспанына қалықтар ма?!

Біз ес білгенде – біз айтқан ән:

«Бермесін табиғаттың тартып алған»...

Болды ма,

жалпақ әлем, жұмыр Жер –

жалпыға ұран.

- «Артық жасап, дегендер, - артық алам!»

Бүтінделіп көрді ме төрт құбылаң?!

Табиғатқа жасаған артық залал

Арылтпайды бәрібір тыртығынан.

Біз ес білгенде –

ғасырдың бел ортасы еді,

Бүгін міне, ғасырдың соңғы ширегі.

Қоғам – күрделі,

Қол – ұзын,

Заман – көшелі,

Арылған жоқ бірақ та соғыс үрейі.

Біз есейгелі, әрине әндер өзгерді,

Заңдылықтар, жарлықтар, заңдар өзгерді.

Болашаққа көзқарас өзгерген жоқ,

Уәделер, байламдар, болжам өзгерді.

Шалыс басқан қадамдар өзгерген шығар,

Шалық соққан саналар өзгерген шығар.

Екі дүние қаншама қажасқанымен

Адамзат адам болып...

қалатын кез келген шығар.

Жиырманасыншы ғасыр бұл!

Жеңісі де көп,

Жазымы жоқ демейсің көзге жас алар...

Біз ғасырдың туғандар бел ортасында,
Бәрін де көрдік... болған соң ел ортасында.
Таразы басын теңейтін Біз секілдіміз,
Ақылман болып барамыз келер ғасырға.

Біз атом күшінен ат күшін айыра аламыз,
Жалаңаш-жайдақ өскенбіз... мойымағанбыз.
Боз көйлек – лыпа, бір үзім нансыз да қалған,
Соғыстан басқа.. басқаға пейіл адамбыз!

Біз де міне, қырықтан елуге асамыз,
Көргенімізді айтамыз – қабылдасаңыз.
Келер ғасыр жетеміз көзіміз тірі
Екі ғасырға жанынан жалын қосамыз.

Жететін бізбіз көзтірі келер ғасырға,
(Келер ғасырға бұл үрей бара алмасың да!)
Келер ғасырға бұл үрей баратын болса,
Келешек ұрпақ алқымнан алатын болса,
«- Не істедіңдер, - деп, - апыр-ау, әуел басында?..»
Талай ғасырдан таппаған сауалдың кілтін,
Табан астында мүмкін ғой таба алмасың да...
Замандас, ойла осыны Заман жақсыда!

* * *

Біз кедейміз ыңыршағы айналған,
Дүниеге емес, дүние ділі ойлардан.
Біз кедейміз, біз не дейміз, бірақ та
Алдыңғы ұрпақ шыға алмаса қайраңнан.

Біз кедейміз жан дүниеміз жалаңаш,
Біз кедейміз,

ал кедейлік шала мас.

Біз кедейміз,

ал кедейлік көрсоқыр,

ашпа-жалап айналаға қарамас.

(Ақыл-ойдан кедейліктің қимылы

Әрі оспадар, әрі о жар, әрі оғаш).

Біз кедейміз,

киімге емес, асқа емес,

Көңіл күй ме?..

Оны да ешкім пәс демес.

Қос-қос жүзік, қос шығыршық қос-қостан

Саф-саф алтын,

саф-саф бәрі, қоспа емес.

Саф-саф алтын, саф-саф күміс, саф бәрі,

Сонда да бір әлдененің жоқ нәрі.

Біз кедейміз,

не нәрсеге кедейміз

Ойымызға орала ма ол жағы?

Біз кедейміз, кедейміз,
Кеш ойлансақ, кедей емей не дейміз?
Адамзаты, ақыл-ойдың алдында
Кәне, кімбіз тұт жалаңаш емей біз?

Бір мысқал мұң

Жалғыз қалғанда жанымда болған сенбісің,
Арман да болған, арым да болған сенбісің.
Тойларым менің андыздағанда,
артынан
«Сап, сап»- деп, мені сабырға салған сенбісің.

Ақылысың ба, ашуысың ба Анамның,

Темірқазығы сен емессің бе санамның.
Бақыттың, бақтың, рахаттың құны бір тиын,
Бір мысқал мұңы болмаса егер адамның.

Бір мысқал мұңым,
кеудемнен менің кетпе ұшып,
Өзіңнің арқаң жүргенім менің от құшып.
Пендемін ғой мен, кешіріп және келесің,
Күнәмнің талай төбесінен де дөп түсіп.

Бір мысқал мұңым,
көрінбес көзге періштем,
Мәңгілік рух, мен тірі тұрсам – сен үстем.
Сен үшін мен де адалдыққа әмен тырысам,
Күресем кілең, жеңілсем-дағы беріспен!

Бір мысқал мұңым,
мен үшін талай көр бейнет,
Болмысы – сәби, алдайтын фәни ер ғой деп.
Өлімнен емес, өзіңнен ғана қорқамын,
Сен тастап кетсең –
тірі өлік деген мен ғой деп.

* * *

Ғарышкер жолдас!

Үш жүз күн кеңістік кезген
отандық біздің ғылымға жеңіс күткізген...
Сен білмейсің ғой, ғарышқа сен ұшқан күні
ақ боран соқты,
жел тұрып терістік түзден.

Сол Байқоңырдың жан-жағы мелшиген дала,
Сен білмейсің ғой,

тіршілік жол – сұрлеу ғана.

Меңіреу дала қойнында қойшы үйлерінің
Жарығы діріл қағады әлсіздеу ғана.

Сен білмейсің ғой,

атомнан әл алған «Батыр»

Жерге емес көзі ғарышқа қадалған «Батыр».

Сен білмейсің ғой –

сен ұшқан дала мынау

Екі ұшы жіптің секілді замана жатыр.

Бір заман сенсің сынаптай лықсып аққан,
Бір заман анау – қойшы үйі сықсима жаққан.
... Қоғамның күллі кереғар құбылыстары
басталды іштей алысқан ішкі жырақтан.

Сен ұшқан күні,

сол күнгі ақ түтек боран

ақ кебінге ұқсап,

тұп-тұтас жер-көкті қаптаған.

Ұйпап та ұйпап даланы бауырына басып,

Жыраға, жонға құйыны жоқ тұрақтаған.

(Үрейін ажал ұшырып санадан замат)

Ақ түтек боран – ақ кебін ауа қармалап.

Бір отар қоймен кетті ығып қарашадай бір қыз

Ауыл сыртынан тал түсте қарадан-қарап.

Сен болсаң ұшып барасың зуылдап оқтай,
діріл де қақпай, жүрегің суыл да қақпай.
Ол болса мана бір түйір мұздақ боп қатқан
денесінде енді ысу да, суу да жоқтай.

Санасында енді қорқыныш, үрей де жоқтай,
айналасында дауыл да, дүлей де жоқтай.
Бұл-дағы енді ғарышқа кеткендей сіңіп,
Үдере көшіп дүние дүмеп жорықтай.

Үдере көшіп дүние дүмеп жорықтай,
айналып басы барады бір ой қорытпай.
Медиен дала мелшиген, ақ кебін дала,
Өледі-ау енді ол – іздеген біреу жолықпай.

Ғарышкер жолдас,
көмектес қаршадай қызға,
Қара жер қамы егерде болса ойыңызда.
Атомдық қуат, адамдық ерлігің сенің
басалқы, басу болғанмен қанша айызымызға.

Көмегің сенің жоқ кәзір...
қол ұшың қысқа,
Қол ұшың қысқа жетпейді – алыс-алысқа.
Көктегі сенен көмек жоқ,
жердегі бізден
Қорғансыз бейбақ шырылдар жаны талықса.

Көктегі сенен көмек жок,

жердегі бізден,
Табиғат – апат, әлі күн ермегі біз бе?
Ғарышкер жолдас!
Бола ма ғарышты игеріп,
Жердегі жел-құз, бораннан – енді өлуімізге?!

27.11.1988 ж.

ЕКІ ҚАЗ

Көліме былтыр ерте қонып ең, екі қаз,
Көлімнің бетін күлімсіреткен екі наз.
Кешіктіңдер ғой, сыңайы салқын аспанның,
Жылым сулардың болғаныменен беті жаз.

Кешігіп биыл талықсып ұшып келгенде,
Тәнті етер сыйлық таба алмай жүрмін сендерге.
Көк құрақтарын көп орып едік өткен жаз,
Қарсы алар ма екен жатырқап жайдақ көлдер де.

Көк аспаныңның кеңістігіне тайғанап,
Аққуларменен араласып кел ай қабақ.
Жалаңаш көлді айналып өтіп, аяп кеп
Қоныс тебіндер қоңыр суыңды аймалап.

Елу жетінші жылғы жетінші қараша
Кебек пен кеусен ас та төк болған сол күзде
Алысқа кеткен ағамыз келді елді іздеп...
«Бір сауын сиыр, бірер қап бидай бар бізде»
Шекеден қарап «енді біз кімнен кембіз» деп.

Ағайын-туыс шабылып оны шақырып,

жамалған жыртық, кетіктің орнын көрсетті.
Ағамыз болса, ішінен ғана аһ ұрып,
ойменен жүдеп алыс жылдарға жол шекті.

Көзіменен қарайды бізге, мың қатпар
Өзекті жарды өзі арқалаған салмақтар
Көзінде оның аманат атты тіл-хат бар,
Сөзінде оның сызы өткен күннен зардап бар.

Жөтеліп күрк-күрк...

шекесі зыр-зырқ солқылдап,

Көгеріп барып, сазарып, өліп тірілген.

Тамағын сосын сөйлейтін еді сәл қырнап:

- Әкелген менің сыйым ғой, - деп, - бұл Сібірден.

- Әкелген менің сыйым ғой, - деп, - бұл Сібірден,

Қабағы кенет қас-қағым сәтте қасарды.

...Баламыз біздер сүйінші сұрап жүгірген:

«Жасанды жердің серігі ұшты! – деп, - Жасанды».

Әкелген сыйы көкжөтел ме деп Сібірден

Көкшулан шашты қараймыз көксау кісіге.

Қабағы қату, дүниеден бірақ түңілген

қалпы жоқ адам, үйіріп жұртты ішіне.

Үйіріп тартып ірімдеріне жанының,

Жүректе сызат, сөзінен сыздап салқын мұң.

- Көретін менің кішкентай ғана жарығым,

Бұйырған күйттай дәм-тұзы-ау, - дейді, - халқымның.

«Жазмыштан озмыш осы шығар-ау, -деп, - жоқ деген»

Шайқайды басын,

сыпырған тағдыр ноқтасын.

Көргеннің бәрі той емес бірақ көппенен,

Қараптан қарап қиянат дәмін татысқан.

Мен емес жалғыз жазықсыз жапа шеккен жан,

Мен емес жалғыз жазымнан ғана сотталған.

Мен емес жалғыз,

тартқанда тағдыр көкпардан

айырылып таңы...

әрең де әрең, шақ қалған...

Мен емес, - дейді, - емеспін, - дейді, - мен жалғыз,

Күлтілдеп ісіп, көзінің алды боталап.

Баламыз біздер, сеніп те сенбей аң-таңбыз,

«Жазықсыз адам соттала ма екен, о тоба!»

Жазықсыз адам соттала ма екен, о, тоба!

(Ақталса-дағы іздейміз астар-сырды біз...)

Қызыл қырманда қызыл ұшықтап жотада

Мәре де сәре – елу жетінші жылғы күз.

Мәре-де сәре – елу жетінші жылғы күз,

Қапталып қанар, қапшық та қапшық ақ бидай.

Арқамызға бір жыламық тиіп күлліміз,

Арқамыз кеңіп көрмеген шығар тап мұндай...

Шәйі жібекке ауысып сәтте боз көйлек,

Шәйдің де түрі, шәйнектің түрі өзгерген.

Сол сөздің бәрін алыстан келген әлгі ағай,

Жүрекпен сезіп, ту сыртымен тыңдады.
Ақыры бір күн... айтатын сырды келді орай,
Тәлкекке түскен шешілді тағдыр жұмбағы.

... Ұлы Октябрьдің мерекесі еді.

Салтанат...

Ауыл-ауылдар орталық құлап сан тарап.
Жиналушы еді Ұлыстың ұлы күнінде
Ала жаз бойғы сағыныштарын арқалап.

Барымен мәзір жасайды халық той-думан,
Тоятқа толы қанағат пенен қайырымнан.
Жұпыны халық ықылық атып тойған жоқ,
Сыпырып алып қаймағынан кіл айырылған.

Сонда да бірақ тай-торыларын жаратып,
Тоқты-торымның тұмсығын тойда «қанатып»,
Жарықтық халық жарқырап шыға келеді-ау,
Тот басқан тұсын алтынменен жалатып.

Ал биылғы жыл...

Елу жетінші жыл күзі,
Қайтадан жанған талайдың сөнген жұлдызы.
«Табындық дейміз жеке адамға біз неліктен,
Тарихты іздейміз көмілген кеше құмға ізі».

Ал биылғы жыл...

Ас та төк астық ақ бидай,
Тойлатпай қоймас... тағы да байыз таптырмай.
Аузынан толып ауылдың құйттай клубы

Салтанат жиын болмаған көптен тап мұндай.

Арқасы кеңіп, айызы қанып тойлап ел,
Беріліп жатты береке жылғы бәйгелер.
Біреуге кілем, біреуге бостон көк костюм,
Еңбегі менен еленуіне сай келер...

Тың жерде тұрған үр жаңа совхоз басшысы,
Үрейден ада, салтанат құмар жас кісі.
- Осындай астық тапсырсақ, - дейді,
келер жыл,
миллион сомға жетеді совхоз кассасы...

Халық қой, халық,
бәсеке-бәйге, дау дамай,
Бейтарап қарап қала алмайды ағайын бей да жай.
«Сен алғаныңда қаламын – дейді, - мен қалай?»
Бір-бірін бірақ қалады қалай қайрамай?

- Бізге ше, бізге? Бірінен бірі жұтынып,
Бір атпал жігіт тапты бір сөздің ұтырын.
- Бәйгемді менің беріңдер, - дейді ол, - беті ашық
ХТЗ-менен өнімін бердім ДТ-ның.

- Ал мен ше? – дейді Хайролла деген қайрақшы,
шалғыларыңды көрермін енді майлатсаң...
Аспазшы жеңгей «әдірам» дейді бәріне,
«Қара суымды берермін енді қайнатсам».

У да шу халық,

шуласып қалып шарпысып,
дау менен дамай... келе ме қалай сәл пісіп.
Сол кезде залдан алыстан келген ағамыз
жан даусы шығып,

сап тыйып жұрттың талқысын.
Жан дәрмен қалпы, зал толы жұртты қақ жарып,
мінберге қарай ышқына тартып долданып.
Көнөтоз қаптал өңірін ашып қолдары,
көзінен жасы ытқып та ытқып парлады.

- Мінеки, жұртым, сендерге мынау бас бәйге,
Ортаңа кәзір ашамын дағы тастаймын.
Мінеки Сәкен,

мінеки мынау Бейімбет,
Ілияс мынау жиырма жыл жатқан тордағы.

Күлдіреп біткен,
сарғайып кеткен үш кітап,
Солардың менде сақталған әрең томдары.
Үшеуін-дағы сыйлаймын бүгін сендерге,
Сорды ғой уақыт,
сорғысын енді сорлары...

Түзелді заман,
кебек пен кеусен көп болар,
Рухтарыңды жоғалтпасаңдар болғаны.

ЕРТЕ КЕЛГЕН КҮЗ АЙЫ

Ерте келген күз айы – тың жыртқан жыл,

Ерте жинап жайлау - ел, етек жеңін.
Салқын бұлттың сезді ме мекер демін,
Сарқопаға айналып, малын жайып,
Сыналасып, лажсыз лекерлеуін...

Бұлт айналып бүйірден жетті-ау желіп,
Сәркіл жаңбыр селдетіп төкті-ау келіп.
Оймақ көлден ұшты әне, оншақты құс
Оқтай түзу тізіліп оқтау болып..

Артта қалып жайдақ көл – туған лашық,
Құстар ұшты қанаты судан малшып.
Көкке қарап қыңсылап күрке алдында
Тұрды біздің көктемде туған қаншық.

Қорғасындай түйіліп екінді ауыр,
Киіз үйге арқан сап бекінді ауыл.
Құс семіріп... соңынан мал кеміріп,
Көл бойында күз бойы отырды ауыл.

Соңғы ұлпасын сар қамыс көлге ұрлатты,
Мойылдай көл шайқалмай мөлдір қапты.
Қонданса енді қотыр қыр – қазынасын
Қотармасқа қамданып сергек жатты.

1965 ж.

ЕРТІС ПЕН ЕСІЛ

Қара бір көздер еңіреген
Егілсе – кешу туған.
Дала бір кезде еміренген
Ертіс пен Есіл туған.

Ертіс, Есіл – екі өзен,
Екеуі де ерке өзен.
Тасыған жыл – шипа өзен,
Тасымаса – дерт өзен.

Сарыарқа жайлы мекені,
Тасиды жылда екеуі.
Қатып бір қалған шерменде –
Құяды келіп көлдерге.
Тобарсып, тозып тұрғанда,
Толқын боп жетті құмдарға.

Дала сан ғасыр жасап,
Ертіс пен Есіл туған.
Тасып ап, басылмаса,
Төгіліп шашылмаса,
Өзен боп несін туған?!

Көлге құйсын, шөлге құйсын – ұрдың ба,
Тек әйтеуір құймаса екен құрдымға...

ЕСКЕРТКІШ

Соғыстың соқалары бар,
Соны сүйреген тайынша, таналары бар,
Жұмысқа ысылған олар, қамыттан жараған олар.
Бүгінгі елдің ағасы – заманның қабағын баққан,
Кешегі қара табандар – ірің көз қара балалар.

Соғысқа қан бере алмаған, соғысқа жанын
бергендер,
Шолақ қол басқармалардан солақай зәбір
көргендер,
Дүниенің қаталдығынан қайысып тәлім көргендер
Шыбықтай солқылдап жүріп, майысып бәрін
жеңгендер.

Махаббатты үйренген қулар қам көңіл жеңгелерінен,
(Қыз емес жеңгесі деген, махаббат көрген ерінен...)
Атпа атқан, торғай қорыған, сельсовет хатшысы
болған,
Еңбегін есептей берсең, кем емес Еңбек ерінен..

Бертінде әкім болғандар, белгілі ақын болғандар,
Евней Букетовтер мен кәзіргі Ғафу болғандар
Әрине азамат олар... құр емес пенділіктен де,
Әрине арқалары бар, әрине ақылдары бар.

Соғыстың соқалары бар,
Соны сүйреген тайынша таналары бар.
Тайынша таналары сынды –

қан жұтқан балалары бар.

Соғыстың ескерткіші көп,

бұлардың ескерткіші жоқ,

Бір күні шығып кетпей ме бұлдырап санадан олар?

18.12.1987 ж.

* * *

Жазады уақыт барлық жараны,

Оң қараса егер тағдыр қабағы.

Табылар керең сордың да амалы,

Табылар терең ордың да амалы.

Табылар жерде қардың қалауы,

Табылар перде ардың бодауы.

Табылар қиық, табылар құрақ,

Құралып кетер жанның жамауы.

Табылар үміт, табылар күдік

Тағы да мүмкін алдыңды орауы!

Жарамды жалап жолбарыс - тағдыр

Тіміскілейді тарғыл танауы...

26.08.1987 ж.

Жайсаңбек Молдағалиевке

Туған жерге аз күн аунап,

Туған топырақ берді дем.

Молайғандай – азын-аулақ,

Көбейгендей – кем дүниең.

Туған елге бір еркелеу,
Туған жерге бір аунау.
Тірліктегі тым келтелеу,
Жалғыз рахатты ұға алмау –
Сорылылық қой,
бұдан өткен,
Сорлы бар ма, уһ, алла-ау!...

Жамбыл мен Мұхтар

Жүз жасаған Жамбылды Мұхаң «ғасырым» депті
көзі тірі,
Екі заманға – таразы тәтем, екеуі де оның өз тілі.
Тоқсандағы ақын шалымын көріп
«солмайды-ау, - депті,- хас талант»,
Дария тілдің ағынын көріп «болмайды-ау,-
депті,- сөз түбі».

- Біздің де баста мін жетеді, - деп күліпті Мұхаң кермиық.
- Өз мінін біліп өзекке тепсе, - Жәкең айтыпты, - Ер биік.

- Кемелім, келші бауырыма! – деп,

Мұхаңа Жамбыл ұмтылған,

Ойлапты Мұхаң:

«Тоқсандағы ақын секілді ғой,- деп, - ор киік».

Тапқыр да тұтқыр, ұрымтал ұтқыр –

астарлы ақыл шымшулы-ақ,

Қамқалы зерден әзілмен Мұхаң тін суырыпты шым-шымдап.

Келгенде Мұхаң тоқсандағы ақын тоғытады екен төкпе жыр,

Көтеріп көкке Жамбылды Мұхаң

«тұрсыз, - дейді екен, - қылшылдап».

Сол кезде қунап Жәкең де ширақ,

шираған үсті шираған,

Қос бірдей дана бір-бірін сонда сыйлаған үсті сыйлаған.

Екеуі бірдей қисынын тауып қайырған кезде қиуадан

Екі бір тұлпар жарысқанындай – жарасымы аспай ибадан.

...Сол Жамбылына келеді Мұхаң қабарған қабақ қатулы,

Ақын жарасын айықтыра алар –

қандай сөз айтса татымды.

Аянышын бір айтса ма екен Абайдың ешкім білмейтін,

Айтса ма екен жаңа қырынан Сұраншы, Саурық батырды.

Айтса ма екен Үрімде туған екі аңызды бір жаңартып,

Қосса ма екен зәредей әзіл, мысқалдай күлкі сәл артық.

Соғыстың зілін, жеңістің құнын –

айтса ма екен тарихтан

Адамнан адам шыбын жаны артық,

болмайтұғынын қаны артық...

Айтса ма екен Алғадай өлсе «алғалап!» барып өлді деп,

Келгенмен ажал,

арттағы бізге рухы медет болды деп...

Үш жүз күн қамау, үш жүз күн жарау орыстың өрен

бір ұлы

Өлер алдында жырыңды оқып еңіреді деп соңғы рет.

Айтса ма екен, ол-дағы ұлың, бұл-дағы ұлың, бәрі ұлың,

Ұлы соғыста ұлы қайғыны көтеру – ұлы тағылым.

Немесе анау Ғалиы жайлы айтса ма екен бір әзіл,

Айтса ма екен соғыстан жазған Қасымның жыры тәуірін.

Дем бітпес пенде жоқ десе ме екен...

«өлмейтін темір өзекті»,

Тірлікке мәңгі теңесе ме екен біткен дем - өмір мезетті.

«Әкенің ұлы... адамның ұлы... қанадан шыққан ел ұлы

Болғанмен дана... бауыр ет – бала»,

ойдан ой көңіл тежетті.

Айтса ма екен...

айтпаса ма екен...

«Қайырын бер деп артының».

Қиысынды жерде қиқарлау пенде аңғарымы артық

қартының.

«Қайғысыз шаңырақ қайда бар кәзір?»

Қиналса қартың қайтесің.

«Жоқшысы ма ед, - деп, бүгінде Жамбыл

жалпының емес, жалқының».

... Сол Жамбылына келеді Мұхаң... көреді Мұхаң тап кәзір

Айқарып барып жаяды құшақ – шоққа да әзір,

отқа әзір.

Халықтық алып ақынды Мұхаң жүрегін ашып көреді,
Қайғысы бар ғой... адамдық қайғы.

Аржағында тек жоқ па зіл?

Халықтық алып ақынға Мұхаң айулы көзбен қарайды,
Халықтық алып ақынды халық жүрегі ғой деп балайды.
Халықтың алып жүрегін Мұхаң жүрегіменен тыңдайды,
Аялайды оны,

Аймалайды оны,

Аймалаған жоқ Абайды.

Құшағына оның құлайды кәзір, басылар мүмкін мауқы да,
Ойласа көптен ой жібермепті халық пен перзент нарқына.
Халық қой Жамбыл.

Алып қой Жамбыл,

Ұлы да болса, ұл Мұхтар,

Біріне-бірі айтпай-ақ көңіл тумыстан тұтас тірлік бар.

Айтпайды көңіл.

Айтпайды көңіл.

Айтпайды көңіл халқына,

Халқына мұңын айтады бірақ – айтылмақ керек шындықтар.

... Сол Жамбылына келеді Мұхаң көңілдің мұңын ашуға,
Ғасырдың ойы ұйысып баста, шуда да шуда... нар шуда.
Халық қой – Жамбыл,

алып қой – Жамбыл,

құшағына еніп барады:

- Көзі тірі менің ғасырым, -дейді, - ғасырым, аман-барсың ба?

* * *

Жаңылдым жаным, өмірдің көп есебінен,
Жаңылмағанда жұмбақтай көрешегім ең...
Өліп те өшіп өз жаныңды жаралағанда,
Қарағанымда немкетті неге сеніп ем?

Маған айтатын,
 махаббат бар дүние дейтін,
Әлсіз де дейтін, аяулы, өлі де дейтін.
Мұңы бар дейтін, адамды мәңгі бөлейтін,
Уы бар дейтін, уыты тамды да дейтін.

Ал мен айтушы ем,
Уысқа уыстамаған
Елесің, тәйірі, алтын ба, күміс пе маған.
Маған айтатын,
Түсінбес махаббат мәнін
Сен екенсің деп кеудесі қуыстау адам.

Сен не істеуші едің, сол кезде мен еледім бе,
Күнімдей болдың, көзі жоқ көбелегім де.
Қатал ғой адам түспесе басына ғана,
Басынан бар ғой, басқаны тебе беруге...

Басыма түсті, басқа жан тепті басыма,
Немкетті саған қараған текті басыма.
Махаббат маған сен берген ұшпақ осы ма,
Ал саған оның тигізген септігі осы ма?!...

21.IX.1988 жс.

Жапырак

Қайран жаз, қапы мезгіл қандай келте,

Шілде де сүт пісірім таңдай келте.
Сызданып сарғайды өлке,
жаурайды өлке,
Жайдақ жел жауар жонды баурайды ерте.

Жайдақ жел бозторғайдай шулайды ерте,
Желпілдеп қамысақ көл, қурайлы өлке.
Жайдақ жел ексінгенмен, тепсінгенмен
Қырдағы қоңыр жиде сынбайды ерте.
Жалқын шаң, күлгін түтін көп сіңгеннен
Қаланың жапырағы қурайды ерте.

1968 ж. қыркүйек.

* * *

Жер бітінде жарық сәуле бар екен ғой,
бар екен,
Мен түндермен көп тілдестім, ол —
қарабет, қара екен.
Жарық сәуле, саған құмар барлығы,
Мен де сенен бір жақсылық дәметемін,
дәметем.

* * *

Жұқарған менің жүйкелерім-ай,
Үйкеледім-ай сендерді.
Сүйкенбес жерге сүйкегенім-ай
Көтеріп көкке кеудемді.

Сүйемес жерге сүйеп денемді,
Сүлдерім сүйреп құтылдым.
Сайтанды сезім иектегенде
Санадан нокта сыпырдым.

Санадан нокта сыпырдым-дағы,
Санаттан кейде сытылдым.
Өректіп, өршіп құтырдым-дағы,
Өмір – есептен ұтылдым.

Өмір – есептен ұтылдым-дағы
«Опасыз – ол» - деп, опындым.
Тәттісін сезіп жұтындым-дағы
Көбірек таттым қату-мұң.

Тәтісі неге тіл үйіреді,
Ащысы неге ашутас.
Күндерім болды тірі мен өлі,
Ара жігі, әттең ашылмас.

Солардың жігін ашпаған сендер,
Сорлаған жүгін арқалап.
Тигенде талай тасқа меселдер,
Қайтқанда тауым шалқалап.

Жанымда жалғыз сендер болдыңдар,
Жалғыз емес көп едіңдер.
Ішіме тынып сөнген жалындар,
Дегенмен демеп едіңдер.

Сендердің әрбір талшықтарыңды
шашымды, жұлдым жұлғандай,
Жегідей жедім, жаншып жанымды,
Жындана жаздап, жынданбай.

Жындана жаздап, жынданбай қалдым,
Мұң-нала қоздап жүректен.
Жүрегім қызыл тудай, байрағым
Лүп ете қалған, дір еткен...

Лүп ете қалған, дір еткен жүрек,
Жүректен күреп бір қуат...
Сендер айттыңдар: «жүдепті жүрек,
білетін оны кім бірақ?»

... Білетін мен ғой, өзім емес пе?
Өзімнен шошып ес жидым.
Айналды рахат көзім елеске
Кеш қапылдым, кеш күйдім.

Күйігі бойда, күйініші ойда
Қиын іс – айла таба алмай.
Тәубаға сезім қиылысарда
Тәуекел тұғыр бола алмай.

Өзімнен өзім алаң боламын,
Заманға тағы сүйкендім.
Жоғалды жылдар...
жоғалмағаным,
Тоналған, тозған жүйкемен.

Жоғалды жылдар...
жоғалмағаным,
Тоналған, тозған жүйкемен.
Жұқарып жүйкем, Адам қоғамы,
Сүйемін сені, сүйкенем...

ЖҮРЕККЕ ЖҮГІНУ

... Екеуміздің арамыз он жас еді,
Жан ағамдай көруші ем сонда сені...
Елуінші жылдардың ен ортасы,
Балалықтың қаз-қалпы қалды әсері.

Түтін түзу, тіршілік болмашылау,
Болмайтын кез қарыз бен қауға сұрау.
Соғыс біткен. Тек соған ел риза,
Жанын жалдап әдеті жан асырау.

Не бір нәубет үйреткен зәресін ап,
Жанын жалдап көнбіс ел жан асырап.
Еңбеккүнін қолхозшы - әрең-әрең
алатын кез, алғандай пара сұрап.

Соған енді – бөз көйлек, бөз орамал,
тиын тиді қатық пен көже болар.
Белсенділер біршама бәсеңсіді,
«аттырам да асам» деп көзі аларар..

Мұң кетер ме жесірдің қабағынан
жалғыз сиыр құтылмай «налогынан».
«Уполминзаг» шайқаған сары майын
жырып алды жетімдер тамағынан.

Жырып алды...
демедік не себепті?..
Соғыс-сойқан, сұмдығы кеше бітті.
Алмақ шығар әл жинап деп ойладық,
Ұлы Сталин болғанмен неше мықты.

Мен баламын,
сен онда бозбаласың,
Жай оғындай жалтылдап қозғаласың.
Өртеңге өскен күлі ащы гүл секілді
түсің шымқай болғанға мәз ғанасың.

Жолбарыстай ыңыранып өзі жалап,
қайран халық жатты емдеп өз жарасын.
Темір тәртіп тезіне сталиндік
айта алған жоқ әлі ешкім көзқарасын...

Тартыстардан тайынбай талай ақтық,
Отан жалғыз деп біздер сана ояттық.

Айла барын білмеуші ек, отандасты
алалайтын астыртын алаяқтық.

Жалғыз сиыр сүт-майын сылып беріп,
ақ май ағар күндерден үмітті едік...
Басымыздан сипардай көсеміміз
Қабырғада қара мұрт – сұлық, керік...

Сен соғыстың баласы ең,
мен жеңістің,
Екеуміз де қиян шет жердегі өскін.
Кеше ғана келсем де дүниеге,
Көсемім кім?
Даңқына кенде емеспін...

Мен – шәкіртпін,
сен маған ұстаз едің,
Бозбала – ұстаз қысқа жіп, қысқа желің.
Ұстаз едің сен онда, білімі аздау,
Біліміңнен биіктеу ішкі әлемің.

Алыс ауыл. Қиян түз. Шым мектепте
оқушы едік домбығып, дірдектеп те...
Көз қуаныш біз едік,
ал ел болса,
кетпейтінін біледі тірнек текке.

Құмырсадай қыбырлап таң сәріден,
Қара жерді тырмалап саусағымен.
Шойырылма шал, шолақ қол бригадир,

Күдіктеміз көсемге кім адал деп,
Кім пітінә, кім таза пірадар деп.
Отан – өзің...
Жаумыз ба өзімізге?
Өзді-өзінен әлі ешкім сұраған жоқ.

Адалды арам көзіне шұқиды кеп,
Жазаменен, жаламен, нұқып, іреп.
Қатар екі үй, бірі – әскер семьясы,
Бірі – «халық жауының тұқымы» деп.

Қара нанды бір бөліп, қара суды
бірге ішісіп, жаутаңдап қарасулы.
Қайран халық білмейді кінә кімде,
іш қазандай қайнайды, жан ашулы.

Мен білмеймін – осы ма жеткен ұшпақ,
білетінім – көп жеңіс кеп тоғыспақ...
Білетінім – емшекте сен қалғанда,
«халық жауы» әкеңді кеткен ұстап.

Мен білмеймін –
жау болған әкең неге,
Мен білмеймін –
Сібірде, шет елде ме?
Адамға жау адамды көріп жүрміз,
«халыққа жау» кірмейді қаперге де.

Мен білмеймін –
бай болса, жау болған ба,
кімнің жауы – айдатып, аударғанда?

«Тіл кеспек жоқ» демей ме,
айтқыштарды
алып кеткен неліктен даудан дарға?

Мен білмеймін –

не нәрсе тағдыр деген,

Тағдырына ие ғой әркім деген,

Абай маған әлі де алысырақ,

Жаттап жүрмін саңқылдап Жамбылды мен.

Мен білмеймін Сәкенді, Тұрарды да,

Жан салмасын Ілияс жыр алдына.

Көрбілтелеп оқисың «Шұғаны» сен,

Жұрт көрсетпей оқып жүр құранды да...

Мен білмеймін –

сен неге қобалжисың,

адал сөйлеп, ақ ішіп, адал жүрсің.

Сен әкеңнің дидарын танымайсың,

Әкеге емес, өсірген заманға ұлсың!

Әкеңді емес мен, аға, білем сені,

Үлкен адам боласың бір еңселі.

«Сабыр түбі...» болады білем, аға,

Мықты адамда болмасын жігер жігер шегі.

Мен солдаттың ұлы едім медаль таққан,

(Бар сыбаға замандық талан – бақтан).

Қабағыңнан мұң сенің ыдырады,

«Халық жауы» деген сөз алаңдатқан.

Арта-арта шаршадық үмітке жүк,

Заман сынай, сындарлай біліп пе едік.

Қара табыт үстіне жантайды кеп,

Қабырғадан кара мұрт сұлық, керік.

Көлкілдеттік көз жасын сен де, мен де.

Сүйе ме әлде...

Бұл халық пенде ме әлде?

Көсемдердің бағасын келешекте

Титанға әлде, тиранға теңгере ме?

Айбарлы елді бір ызғар тұрды буып,

Әркім-әркім соны ішке жүрді бүгіп.

Табиғаттың заңындай тоң жібітіп,

Келе жатты жылтырап бір жылымық...

Одан кейін... бәрін де білем, аға,

Күреңтөбел тіршілік құба ғана.

Сен соғыстың баласы, мен – жеңістің,

бірге үлестік замандық сыбағаға.

Одан кейін келгендей бүтін бақыт,

Қарсы алдық па біз соны күтіп жатып.

Одан кейін тың жыртық тусыраған,

Тракторлар шынжырын сықырлатып.

Біз даланы бұйралап бораздамен

жырта бердік... шаруа жоқ, көп, азбенен.

Мыңдар емес, миллиард цифрларды

жасап жаттық... ақпармен, қағазбенен.

Сонау алыс қиян түп шет ауылдан

Астанаға үміттің оты ағылған.

Сен де кеттің, мен кеттім,

Кетуші едік:

«қалмаймын,- деп бәріміз, - қатарымнан!»

Қатар кім деп, тең кім деп терезесі,

білім алу – білдік пе ережесін.

Тез тұрғызсақ үйлердің кенересін,

тез суарсақ шөлдердің кенезесін.

Біз асықтық кешегі жесірлерге

Сүйгізсек деп тезірек немересін.

Көп қажалған елміз ғой қайғы-мұңға,

Көптеу қақтық, дырду той делебесін.

Обалы не, салдық біз ғимараттар,

Осал, олқы құйғанмен кейде іргесін.

Сен – ғалымсың, мен болсам,

болдым ақын,

«болдық, толдық» деп кейде кеуде ұратын.

Сұрақ барын білуші ек...

екеуміз де,

сұрайтын күн келгенде жаудыратын.

Біз сұраққа қайтардық сұрау-жауап,

Шындықтарға қарадық сыңар қабақ.

Біреу озды біреуден-біреуді орап,

Біреуге – сор болды озу, біреуге бақ.

«Озу керек» - дедік біз, мінбені ұрып,

оздырмасын уақыт біле тұрып.

Ойдан талай «қиялдар» туып жатты
оза алмастай, айтпасаң бір өтірік.

Қос-қос кілем, қос-қос үй, қос машина,
жағдай жасап талайлар бас-басына.
Дүние – айдын, айдында айбын – кеме,
тірелдік кеп тоқырау тоспасына.

Аға, сен де жасырма, мен жасырман,
Күн болған жоқ кездейсоқ көмбе ашылған.
Маңдай тері халықтың борша-борша –
Қазынасы қоғамның әр ғасырда.

Сен екеуміз білуші ек тердің құнын,
Маңдай тер мен көз жасы – Ар бірлігін,
ашпа-жалап жылдарда сол екеуі
сақтады аман – қараса тағдыр қырын.

Санамызға сәулелі ой оты дарып,
Ар-ұзданы заманның –
атын алып.

Аға, сен де жасырма, мен жасырман,
Неге біздер көп жылдар тоқырадық?

Уақыт емес тоқырап, баяулаған,
Адам өспей, өседі қалай қоғам?
Тоқыраған заводтар өнімі емес,
Санамыз ғой шамадан кем ойлаған.

Тоқыраған уақыт, кезең емес,
Зая жылы – талайдың біз өрелес.
Аяулы Арал!.. Біз бүгін ойлай қаппыз,
Көзге түспес көл емес, өзен емес.

Ойлай қаппыз тың дала құм, боранын,
жайлаулардың жыртылып, қалмағанын.

Сен ғалымсың,
неге ерте барламадың?
Мен ақынмын – сол жалған миллиардқа
Талай рет мақтау жыр арнағанмын.

Аға, сен де жасырма, мен де бүкпен,
арылатын кез келді пенделіктен.
Еркін ойлап, ер сөйлер кезің келді,
Кезең келді – тыс сөйлер енді еріктен.

Еріктен тыс сөйлетіп жүрек - өмір,
Жүрек соқса, жылай біл, қуана біл.
Тоқыраудан, тоқтаудан болады аман
Жүрегіне жүгініп құлаған ұл.

Қайта құру – бәлкім бұл қайта арылу,
Сезім жалтақ болмауы ой тарылу.
Кешегінің кемшінін айта білу
Келешекті кең пішіп, байқап, ұғу,

Қайта құру – бәлкім бұл қайта қунап,
Тоқыраған толқынын шайқап ырғап,

Жүрегі бар, Ар-ұждан азаматқа
Ғасыр соңы... жаңаша айтар ырғақ.

Енді әр затты атаймыз атыменен,
Ойланамыз кеткенін қапы неден.
Табиғаттай тазару қандай ғажап,
Ар алдында адамдық дәтіңменен!

Міне мінбер,
ал сөйле, тазар, арыл,
Өз қоғамың – сырласу өзара бұл.
Аздау беріп қоғамға көптеу алсаң,
Көптеу бер де, ал енді, аз ала біл!

Өтті нәубет, соғыс та, тоқырау да,
Не қытымыр шалындық, не қырауға.
Адам болып қалады Адам бірақ,
Жүрек барда, Ары мен аты барда.

Қайта құру – қайтпас күш еркі бірде
Шындық күші шымырлап серпілуде.

Жүректерге жүгініп жеңер Шындық
Түптің түбі... түбінде, ең түбінде.

Сен де, мен де жүрекке бір жүгініп,
Безбен жүрек бәрін де тұрды біліп...
Табиғаттай тазара бастадық біз,
Тарих білер қалғанын...

кімде Ұлылық.

21.06.1988 ж.

* * *

Қабдеш Жұмаділовке

Көрінген көз ұшында Тарбағатай,
Шіркіннің оң қанаты-ай, сол қанаты-ай,
Бойында шекараның шер төгісіп.
Түсіндім тағдырыңды енді, ағатай!..

* * *

Қанатымыз қатаяр да... ұшармыз,
Нысанамыз болар біздің ұшан құз.
Ұшан шыңда басқа ұшпақ айналса,
Бақытына жеткендерге мысалмыз.

Бәріміз де тапқымыз кеп сонар құз
Бірімізді біріміз он орармыз.
Тапсақ жақсы,
таба алмасақ түбінде
Қара жерге қайта айналып қонармыз.

* * *

Қара суға семірген қамсыз күнім –
Қара қырда қап қойған сансыз гүлім.
Қарауытып қаштыңдар мен нақақтан,
Жігіт шақтың көтердім заңсыз жүгін.

Бейқам күндер бейуақыт тастап кеткен,
Бозбалалық – басқа жол бастап кеткен.
Қаймағымды қайнатпай сыпырып ап,
Қазаныма тұрмай жүр қаспақ көптен...

ҚАРА ТАҚЫР

Бір жаңбырдан қақ тұрған қара тақыр,
Лайыңды ылғалға жарата тұр!
Тез кеберсің,
 шөлдеуге төзген ерсің,
Жаңбыр жауса жарылқап, өзгерерсің.
Бір жаңбырдан қақ тұрған қара тақыр,
Бір жаңбырың келеді, кара да тұр!

Жаңбырың бар шөліңнен қанағаттар,
Жазылады өңіңнен жара-дақтар.
Тұзға піскен балықтың бауырындай
Түзде қалған бір уыс қара мақпал.

Құның төмен қай құмнан, қасиетің кем,
Әлі ісің жоқ – әспетпен, әсіре күймен.
Бояуы бар боркемік таңсық маған,
Беу... беу, мақпал, табанға басып жүріп,
Бас иетін бе ем мен саған, бас иетін бе ем?

1966 ж.

ҚАШАРДЫҢ ӨЛІМІ

Құмнан ауыл көшкенде жазға салым,
Төбемізге төнеді – тозбаса күн.
Алақанат ашылған жерді көріп,
Қуанғаннан мөңкиді боз қашарым.

Алты ай қыстан тірі жан сарылған-ау,
Жануардың жаз исін танығаны-ау..
Адау шөптің түбірін тімтініп жүр,
Тірі тамыр тіліне танымал-ау...

Қар астынан қимылдап құмның шөбі,
Ағылады аспанның сылбыр селі.
Аққа аузымыз тиген жоқ әлі біздің,
Қаңсып-қаңсып апамның тұр күршегі.

Күн қыздырып қолатта құба дөңді,
Шұбар төскей шым-шымдап шуақ емді.
Қашар біздің қашқақтап қыр жақта жүр,
Желіні толды, таяуда туады енді.

Құс үнінің естиміз көлден нәшін,
Көктем келді көсілтіп кер жорғасын.
Әкем айтты: «Боз қашар бошалап жүр,
Босып кетіп қасқырға жем болмасын».

Маңып есіп, маңайда жел де қалғып,
Жылы нұрды жұтып ап бел де балқып.
Сайлаукүл мен Сайранкүл шақырған соң,

Көшер күні таңертең көлге бардық.

Көлден келсек, жүк тиеп ауыл жатыр,
Біздің үйдің алдында Қабылда тұр.
Күзетші шал Қабылда қолын нұсқап,
Апам менің абыржып жанында тұр.

Апам айтты:

- Қасқыр ақыр қашарды жарды, - деді,

Қабылда айтты:

- Сүйегі анау жықпылда қалды, - деді.

Мен ойладым: «Қара жер шақырған-ау,

Қара жерді көргенде қарғып еді».

1966 ж.

* * *

Көзімді ашып қараймын кейде өмірге,
Басымда бар жұрттағы ой менде де.
Басымда бар жұрттағы ахуал,
артық-тыртық тұсым бар кейбір жерімде.

Мен де жұрттай күліппін, өкініппін,
Мұқалып та жұқарып, жетіліппін.
Мен де жұрттай, иә, иә, иә,

Мен де жұрттай

болғым келер періште шаң жуытпай.
Мендей адам жоқ бірақ,

Қит еткенде,
Жолдан тайып кеткенін қалған ұқпай...

Композитор Нұрғиса Тілендиевке

Талантың-ау, тентексің-ау, тектісің,
Сенің дағы зая кетті көп күшің...
Сырың бермей, сен де кәзір сыртыңа
Күлуге де, мұңаюға ептісің.

Өткен күнге ішің удай ашитын
Жоқ па сәтің, соны ойласаң жаситын.
Шын талантты жаратқанда табиғат,
Рахатын да бір жаратса, о, шіркін!

КӨҢІЛ

Ұйқым қашып, ұйпалап едім жастықты,
Зауқайыр зауқы ұйтқыған көңіл бастықты.
...Ақ боран соқса, ащы ұлып алып аш қасқыр,
Қанталап көзі ойлайтын еді қастықты.

Қанталап көзі қораға қарай ілбіп кеп,
Тоқты-торымды арқасына алып бір бүктеп,
Аласұрғанда, арланнан ада ауылдың
Шау қаншықтарын кететін еді бірге үптеп.

Қақпанын құрса – саққорда қыстау шалдары –
Аш қасқырды алар, жалғыз-ақ айла сол дағы...
Бастықты көңілім... басылып әлде қалады,
Зауқы ауған затын бас салып әлде алады,
Зәредей жанға болмайды бірақ залалы,
Болмайды бірақ зауалы...

ҚҰРТ КӨЖЕ

Ақ малта ащыласаң – айызың қанған,
Құрт көже, ұмыт болдың қай жылдардан?!
Тортадай тоңмай қатқан торы көже
Таусылмай қайтпаушы еді Хайролламан.

Хайролла кекіріп ап, кеселейді,
- Сегізкөз салқын тиді кеше, - дейді.
Қасарып қасат қырдай қатпар маңдай,
Шық сіңген қоңыр құмдай мақпалданбай,
Сіркесі су көтермей отырғанда,
Қайысы күнге күйген сақпандардай.
Бәйбіше бәйек болып еселейді,
Тоңмайды омырып сап ақ қарлардай.

Содан соң сеңсең ішік жамылып ап,
Қынулы ас қатқан тердің дамылын ап,
Таралып алпыс екі тамырына,
Жүрелеп отырады жіпсіп бойы,
Жамбастап жайланып ап жатқан нардай,
Маңдайдан бір арам тер ағылады,

Мыңқ етпей алты ай бойы жатқан қардай.
Қарысып үнсіз қалған Хайрекең қарт
Со кезде шешіледі сәт таңдамай.

Ақ малта ащыласаң – айызың қанған,
Құрт көже, ұмыт болдың қай жылдардан?!

1968 ж.

* * *

Кімде жоқ дейсің бұл арман,
Менде де болды бір арман,
Сенде де болды бір арман,
Ащы ішек болып шұбалған
Ащы көліміз суалған.
Аңқамыз кепкен күндерде,
Ашыған көже секілді
Арылтып еді құмардан.
Арқамыз қозып жүргенде
Алқамыз сөзін бергенде,
Табысып едік дуаннан*.
Ақсорпа болып алшы аттай
Тайпалып келіп тамсатпай,
Буына кеткен саусақтай,
Сүйріктей сөздің саласын
Салалап тұрып самсатпай,
Айтылмай қалған кеудемде
Менде бар еді бір арман,
Сенде бар еді бір арман.

* қала

Меселімізді қайтармай,
Айтатын кезде айта алмай,
Өрмектің құры секілді
Сезімдеріміз шайқалды-ай...
Кеулеген арман кеудемді,
Тұла бойымның тұрғынын -
Толғайын десем енді-енді,
Сенде де бар ғой бір арман,
Менде де бар ғой бір арман.
Жанығып кетіп бір-бірін
Жандырып жібереді де,
Қанамыз-дағы құмардан...
Қаламыз бірақ айта алмай.

* * *

Кірпік қаға алмай кейбір түндерде,
Тулап жатамын төсек – «түрмемде».
Жастық, көрпемді жаспен шылаймын,
Мұңға булығып, мас боп жылаймын.

Озған күндерім алыс маздайды,
Қолым жетпейді,
жүрек сыздайды.

Бұл бір ауыр түн әлі-ақ серпілер,
Аздап адамды тәубаға келтірер.

МАХАББАТ ЖАСЫНЫ

Әлде жаз ба еді, әлде күз бе еді,

Әлде сая ма, айдай түз бе еді.
Жалғыз білерім – әйел жынысы,
Әлде келіншек, әлде қыз ба еді?!

Әлде құштым ба, әлде қаймықтым,
Ашып айтар ем – әттең-ай ұмыттым...
Майып еттің махаббат күркірі,
Қара жер сияқты мен жасын жай жұттым.

МОЙЫНДАУ МЕН МОЙЫНДАТУ

Сүймейсің мені,
Айтпаймын саған бұл сырды...
Айтатын болсам егерде,
Асқар шың болсам, шөгем де
Кетемін сенен төмендеп.
Махаббатыңда жазылып қойған заң жоқ қой,
Сүйетін пендең секірсін деген төбеңде.

* * *

- Сүйдің бе мені,
Солай ма екен, сендің бе?
Айтайын енді... қайтайын енді райдан,
Төбеңе шығып, секірсем-дағы көндің бе?
Ұят-ау бірақ,

Махаббат деген «құдайдан».

Мұхтар мен Қаныш

(баллада)

Мұхтар мен Қаныш кездесе кетті бір жылы
Біреуі Мәскеу, біреуі Жезді тұрғыны.
Ұлылық жанған жанарларының түбінде
Бар сияқты еді кіреуке мұңның кірбіңі.

Әуелі Мұхтар:

- О, пәлі... Қаныш!... - деп қалған,
Қас-қабағын да аңғарған еді қапталдан.
- Жездінің шаңы үстіндегі аздап болмаса,
Жез киік сынды бозбала қалпың сақталған.

- О, пәлі! – деді, -

сүйекке сіңген дағдыны-ай
Тау-таста жүр ғой, болмас деп едім дәл бұлай.
Даланы сүйіп, күніне күйіп көрмеген
Көрінеді де тұрады маған сорлыдай...

- Сіз-дағы Мұха-ай,

айтасыз-ау бір аңызды,
Астана жақта атқарған істер маңызды.
Тауы мен тасын тапсыр да бізге даланың
Атқара берші одан да үлкен парызды.

Біріне-бірі ілтипат жасай иіле,
Біреуін бірі сүйсінте күліп, сүйсіне.
Халқының қамын тұрғандай еді бірге ойлап,
Халқының жанын жан жүрегіне үйіре.

Жанарларының түбінде жатқан көлшік мұң,
Дария шайған шылауындай-ақ шалшықтың.
Жоғалып кетті!

Жомарт мұхиттар толқыны
Қалдыра ма исін шылаулар менен қаңсықтың.

- Айтыңызшы, Мұха,
Арқаның қолат, иірі –
Менделеевтің кестесі жатқан бұйығы.
Керек қой кені, қайткенмен біздер алармыз,
Кенінің ділін, құрамын іздеп табармыз,
Тарихтың тілі – қиынның, Мұха, қиыны!

Тағы да Мұхаң «пәлімен» бастап қолдауын,
- Қосатын кімдер тарих пен халық жолдарын?..
Менделеевтің кестесі жатқан даланың
Ойлайсың қалай, Академиясы болмауын...

Ғұлама қабак, сұңғыла сағақ бітімі,
Сауалмен берді келген бір сөзді ұтыры.
Қаныш та сол сәт данышпан ойды дәл басып,
Айтатын сөздің келгендей екен күтуі.

- Бұл сөзің, Мұха, сауал да, сын да, арман да,
Жіп ұшын беріп демей ме қазақ, ал жалға!..
Іліккен жіпті екі қол ұстап сүйресе,
Жүк қала ма екен, намыспен тартса нар жолда.

Соңғы жол сөзді, тек айтпады Қаныш тілімен,

Көзімен айтты,

Мұхаң ұқты ділімен,
Академиясы құрылып біткен адамдай,
Жайрандайды олар біреуі өтіп бірінен.

Сол кезде Мұхаң қақпағы шалқақ кеудемен,
- Аман болсын де – болады бәрі – ел деген.
Көрдің бе, Қаныш, Арықты көше бойынан
Керемет көрініс тұрмын көріп көрмеген.

Көрдің бе, Қаныш, күншығысында көк белес,
(Таң атар жақта тау биік болу шарт емес).
Тау жаққа қара – Медеуге маңдай тірелер,
Ой жаққа қара – ол-дағы жазық дөп-дөңес.

Шіркін-ай, мынау биіктеу дөңес сұлаған,
Ескерткіш қойса – Абайдай тұрар ұлы адам.
Академияның есігі қарап жазыққа
Алдында оның сәуледей түскен сынадан.

Тұрар ма Шоқан сынадан түскен сәуледей...
Тұрды олар үнсіз біреуін бірі сәл демей.
Осынау сөзді айтты ма олар естіртіп.
Айтты ма әлде көңілдің ділі ой көмей.

Келешек жылдар өтті ме көздің алдынан
Ғұлама мидың қатпарларымен қарғыған.

Мырс етіп Мұхаң:

- Орын жоқ, Қаныш, - деді де

- Орын жоқ артық... тарихтың берген орнынан.

Орнында бәрі.

Орындалды арман.

Қалпында.

Ойлаған ойлар – орамы қалды артында.

Академияның тізесін қосып ой толғап,

Даланың бірге көтерді биік даңқын да.

Орнында бәрі.

Орындалды арман.

Қалпында.

Әуезов дейтін әлемдік ойда бар тұлға.

Сәтбаев – тұлға,

Жездінің мысы секілді

Жарқылдай берер қарылған сайын шарпуға...

Ғұлама ойдың, көреген көздің жарқылы,

Табиғат заңы – табиғат саған тартуы.

Кезінде көрген керемет құбылыстарды

Жүреміз ұзақ кері әсер ету арқылы.

Мұхтар мен Күләш

(баллада)

- «Сандуғашыңды» сайратшы, Күләш,

Сал болып кеттік, - дейді екен Мұхаң.

- Отымызды бір ойнатшы, Күләш,

Шал болып кеттік, - дейді екен Мұхаң.

- «Сандуғашымыз» садаға, Сізге!
(Мұндайда ес пен түс қала ма екен).
Ағаның соңғы сауалы есінде,
Сазына әннің күш салады екен.

Мұхаң да сол сәт ән буыменен
Әлденеше рет құбылады екен.
Сиқырлы дыбыс әр дірілінен
Ұлы адам ұлы сыр ұғады екен.

- Ақжүніс болып ойнашы, Күләш,
Адамдық негіз - әйелде! – деймін.
Ер мінез әйел пайдасы, Күләш,
Еркектен артық, қай елде мейлің...

- Ақжүніс пенен Құртқа болуға
Талпынғаныммен, тамсанғаныммен,
Олардай елге тұтқа болуға
Әлім жете ме - ән салғаныммен.

- О, пәлі! – дейтін, Мұхаң абдырап, -
«Өнерге елдік ер мінез керек»
Өлшем жоқ бірақ, баға жоқ бірақ,
Өлшеп тастайтын «Жеңді!», «Озды!» деп.

- О, пәлі, пәлі, таптың! – дейтін де,
Бір сұрланатын, бір сызданатын.
Қабағы қуқыл, қатқыл кейпінде
Томсарып Мұхаң үнсіз қалатын.

Салады Күләш «Сандуғашына»,
Басқа әуен, басқа тылсымға тайқып.
Өнердегі ұлы тағдырласына
Қиямет - өнер...

бір сырларды айтып.

Қырық құбылып, қырық құйылып,
Бір сыңғыр дыбыс, бір сынап сәуле.
Жібітеді әлгі, қабақты үйіріп,
Құйылғанындай күн шуақ демде.

- О, пәлі! – дейді, - адамдық ләззат
дың еткен дүние дыбысында ғой.
Жіберсе уақыт санаңды қажап,
Жаңарту - әнші уысында ғой.

- О тәйір-ай, Мұха!

Сіздегі сана
сия қояр ма біздің уысқа.
Жетпейміз құрап, жүз жамаса да,
Маңдайға біткен Сіздей ырысқа...

Дейді де Күләш,

сәл қымсынады,
Көз қарылғандай өткір жарықтан.
- Жо... жо... жоқ, Күләш,
тағдыр, шырағым,
Сіз бенен бізге өнер дарытқан.

Өнерді жамап-жасқауға болмас,

Халықтан әділ қазы болмайды.
Ұлы өнерді де – аспаннан алмас,
Кішісін – жерден қазып алмайды.

Дың еткен дыбыс үп еткен үнсіз
Табиғат мәні терең болмайды.
Жүйке мен сезім, жүрек пен тілсіз,
Өмір болмаса - өнер болмайды.

Дүниеде дыбыс... күмбір көбейген,
Әрбір дыбыстың өз белгісі бар.
Әншілер сирек бұлбұл көмеймен
Дүниені бұл-бұл көзден ұшырар.

Сіз де бір өнер әлемісіз ғой,
Әнші болмайды «әлемі» жоқ «құл».
Өзіңіз бүгін әдемісіз ғой,
Ал шырқаңызшы - әдемілеп бір...

Тоқтайды Мұхаң тайпалып алып,
Сындарлы сөзі – дәуір сырындай.
Күләш та сонда қайта бұралып,
Жеп-жеңіл құстың қауырсынындай.

Сыңғырлап келіп төгілуші еді,
Өнердің мөлдір айдын – Күләші.
Ой қабырғасы сөгілуші еді,
Жоқ оған бірақ ойдың кінәсі.

Тап осы сәтте – көз болса көрер,

Көз болса көрер –

көңіл жетелер.

- Бар екен, - дер ең, - дүние шебер,
- Бар екен, - дер ең, - перизат өнер!

...Ашылып Мұхаң қабағы көптен,
Күләшті құйттай билепті жүрек.
Қайтерсің, тарих таланыңа, әттең
Қайтып бұл келмес сирек құдірет!

НЕ ҚОРҚЫНЫШ?

Көлеңкеңнен қорқасың құр бекерге,
Адам деген бірде – адам,
бірде- пенде.

Бірде тұрып жүрмей ме, бір сүрініп,
Бір қатерден кездесіп бір қатерге.

Бірде өкініп жүрмей ме,
бірде опынып,
(Кемшілігі болмай ма бірді-екілі...)
Шындық шіркін жақсы ғой,
амалсыздан

Айтып қалсаң қайтесің бірде өтірік.

Ол да адамдық белгісі,
осы жері
Қорқақтықтан осалдық көш ілгері.

Қорыққан адам, о, шіркін, өлмесе ғой,
Мүмкін мәңгі өлмес пе ек?!
(Кешір мені).

Кешіре гөр, келеңсіз сұрағыма,
Қорыққаннан мүйізі шығады ма?
Кім ертерек түсерін кім біледі,
Қылп-қылп еткен ажалдың құралына.

- Мынауың сор болды, - деп, -
мынауың сор,
Сүйретіліп жүресің, шылауың сол,
Қорқасың-ай, қорқасың, қорқасың кеп,
- Сонда неден қорқасың?
Сұрауым сол.

Қорықпайсың әлемдік апаттан сен,
Аман-саусың албаты шатақтан сен.
Бұл қалпыңмен ұрмайсың жауыңды да,
Қол-аяғын алдыңа матап берсем.

Өз-өзіңнен қорқасың, өз-өзіңнен,
Өзіңе лайық емессің, сеземін мен.
Көлеңкеңнен қорыққанмен құр бекерге,
Дәм біткен күн кетесің кезегіңмен.

- Қорықпа деймін!
Қонбайды саған ақыл,
Қорқа-қорқа болмайсың және батыр.
Қорқасың кеп, қорқасың...

Сонда неден?

Тірі жүріп көргенің – заманақыр.

* * *

Өзімнен өзім қараптан қарап жатқан ем,
Біреу кеп мені бауыздап кетті мақтамен.
Күнәдан таза періштемін деп айтпаймын,
Бұл жолы бірақ күпіршіліктен аппақ ем.

Тапа-тал түсте ажалым жетпей мен өлдім,
Нахақтан өлдім, тұяғым серіппей тек өлдім.
Япырау, бірақ араша неге түспейсің?
«Аққа – жақ» деген ақ сөзін ойлап мен елдің.

Бозарып көзім, сазарып жүзім жаттым да,
Әділет жоқ па, әділет жоқ па?.. жоқ мұнда...
Атаңа нәлет!

Қап, бәлем, онда, - дедім де,
Білмеймін қайдан...

Керемет қайран таптым да.

Орнымнан ұшып, оқтаудай болып тұрдым да,
Қан толып көзім түстім де кеттім ырғынға.
Мақтамен емес, қолменен баудай түсіріп,
Білмеймін, бірақ тепкіледім бе... ұрдым ба?..

Барша да борша,
арса да арса, арса боп,

Осылай өстіп «төбелес» көрдім қанша көп.
Өлесі болып, соңынан өксіп жыладым,
Енді ме енді, енді бір «ақыл» қонса деп.

Жыланның жатқан сонда да біреу құйрығын
Құйтырқы басып көрмек болады қимылын.
... Дәл мендей біреу табады ойлап түбінде,
Адамға адам тиіспес амал «ғылымын».

22.11.1988 ж.

* * *

Өмір сенің айқұш-ұйқыш өлшемің,
Өлшеміңе риза емеспін мен сенің.
Өмір сенің шимай-шимай есебің,
Есебіңнен қайтты талай меселім.

Өмір сенің айғыз-айғыз көйлегің,
Өйткені онда – кейде рахат кейде мұң.
Өмір сенің ойқы-шойқы мінезің,
Мінезіңе түсінесің бір өзің.

Мен сан рет кергілестім Сенімен,
Сен сабадың... пергілестім Сенімен.
Сен сабадың,

Сен жеңесің соңынан,
Әйелімдей өлдім-өштім, Сені мен.

21.11.1988 ж.

ОҢАША ҚАЛСАМ . . .

Өзекті жарған өзімнің құйттай мұңыммен

Тағы да міне,

оңаша қалдым бүгін мен.

Құп-құйттай мұңым,

қалайша жүдеп үгілген

Сонау бір жылғы аумайды жүдеу інімнен.

Аумайды сол қалқан да құлақ інімнен

Панасын көріп соңымнан қалмай жүгірген.

Қалқан құлағым,

сыбырлаушы еді құлаққа

Сыбырлайды бұл жүрегімдегі дірілмен.

Сыбырлайды бұл жүрегімдегі дірілмен.

Сыбыры сонда санамды бойлап жүгірген.

Оятқанында,

аяулы асыл сезімді

Аяулы дүние аумайды сол бір інімнен.

Аяулы дүние –

аумайды сол бір інімнен

Бейкүнә, бейбіт – аңқаулық аңқып түрінен...

Өзекті жарған

өзімнің құйттай мұңыммен

Оңаша қалсам

өзімнен өзім үгілем.

* * *

(романс)

Ақылымнан адастырып көр, кәне,
Құлың етші,
 құсың етші тордағы,
Жоқ... жоқ, енді билетпеймін еркімді,
Қажет емес махаббаттың ойнағы!

Таңғы тұман. Таңғы тыншу. Солғын нұр
Терезеден ене алмай тұр төрге бір.
Аршын төсті ашып тастап төсекте
Тәтті ұйқыда сен жатырсың, бар болғыр!

Анау иық, анау ерін, төс анау –
Қарамаймын.
 (Қол бұлғайды қос анар).

Анау саусақ, аяқ-қол да бәр-бәрі
Бар өзімде, таңсық па екен, жә, солар!

Деп қалсам да кете алмадым қасыңнан,
Ток ұрғандай ой сап етті тосыннан.
Жанарыңда жәудіреп бір көл жатыр
Тәтті ұйқыдан жаңа ғана ашылған.

Деп қалсам да,
 тәйірі, әйел деген зат
Сәуле сынды өте шығар көз арбап.
Деп қалсам да,

бас иеміз бекерге,
Өлең арнап, имандай сыр – сөз арнап.

Деген бір ой,
жә енді оған жолама,
Санамда тұр (жеңбей бірақ бола ма).
...Құрсағыңа қолым тиіп кеткенде,
Кешір, кешір, келдім сонда тобама!

Сен – екеусің, екеусің сен, екеусің,
Кешір мені, сүйгенім сен екенсің.
Әйел-заттың махаббатын тек қана
Адамзаттың бақытымен өтерсің.

С. Балғабиевқа

Сұлтанәлі, сенікі ненің шөлі,
(Әлденеге сусатты-ау өмір сені).
Сен әйтпесе, әуелден ашқылтымға
Жоқ жігіттің бірі едің көңілшегі.

Шөлдегеннің оншалық жоқ зияны,
Шөлің қанса, жаның бір жаңғырады.
Шөлдегеннің ең ғажап рахаты сол –
Шөлің қанса, о, шіркін... бар қиялы.

«Шөлім қанса, о, шіркін, шөлім қанса»,
Қанар шөлің дәм болса, өмір болса.
Махаббаттың шөлі ғой басылмайтын,

Досқа ренжіп шөлдейсің... көңілің қалса.

Алда үміт алаңдап, алағзисың,
Артта өкініш... айылын қалай жисын.
Үміт пенен өкініш екеуі де – у
Іше-іше өлем деп қобалжисың.

Шөлдің осы сойқаны, сойы емес пе,
Қабырғаны қаузайтын ой емес пе?!
«Ой түбіне жетпейсің» дейді қазақ,
Ойыңменен ойнама, қой егеспе.

Ойың ояу болған соң, сезім сергек,
Өз ойыңа өтесің өзің шөлдеп.
Өз ойыңа өте алсаң – толдың өзің,
Арылмасын шөлінен көн кенезең.

* * *

Сені ме сені, сені ме сені,
сенбеймін саған сұм жалған,
Бір күні мені жалғыз тамшыдай –
жылт еткізесің жылғаңнан.
Сені ме сені, сені ме сені,
сенбеймін саған сұм жалған,
Білемін, білем,
бір күні мені таралған шөптей
тастай саласың тырмаңнан.

Сені ме сені,
сұм деп-ақ тұрып сенбесем-дағы
сыйласам,
Ұлтаныңа ұйысқан сенің
біз деген бұйра-бұйра шаң.
Есімнен танып қиналған кезде,
көзімнің алдын жарқ еткіз,
О, жалған дейін,
о, жалған дейін,
жамантыңа қимасаң.

21.11.1988 ж.

СӨЙЛЕЙІК

Мемлекеттік масштабта, кел көсіліп сөйлейік,
Еркін-еркін ... онда не тұр ... еркін болсақ,
еркесініп сөйлейік.
Әлеуметтік маңызбенен, азаматтық парызбенен
өремізді көрсетіп,
Азаматтық ой-пікірмен
аренада өркеш ұрып сөйлейік.

Ауыл-үйдің пыш-пышынан алыс шығып сөйлейік,
Тереземіз кімдерменен тең екенін
таныстырып сөйлейік.
Бұрынғыдай бардың-жоқтың дақпыртына мәз болмай,
Құр мақтанды қанағатқа ауыстырып сөйлейік.

Көрінгенге құлдық ұрмай сөйлейік,

бұйрық ұрмай сөйлейік,
Дәл ғылыми дәлелдермен, шиге ұрынбай сөйлейік.
Жайма шуақ жария етіп, мамыражай мәміле етіп,
дау-далаба тудырмай,
Жеделдетіп уақыттың қимылындай сөйлейік.

Бүйрегінді бүлкілдетсе, күңкілдемей сөйлейік,
Жатып атқан жұмбақтарды кім-кім демей
сөйлейік.

Тұлай бойың тілегенді, тіл ұшына келгенді
Лажсыздан ырқында ұстап іркуде үдей ... сөйлейік.

Астарласақ, астарлайық,
астамсымай сөйлейік,
Жаманатты қайда болсын жасқаусымай сөйлейік.
Баяндауыш боп сөйлейік, бабы жанған іс болса,
Бастауышты табу оңай...
қостаушыдай сөйлейік.

Өткен күнге өкінгенмен, түкірмей-ақ сөйлейік,
Бүгінгіңде аз ба өкініш ... «Шүкір!» деп-ақ сөйлейік.
Бітеу-бітеу жарамыз бар,
бітіспейтін жау да көп,
Берік бірақ бітім жасап, бітірмей-ақ сөйлейік.

Ішкі есеппен сөйлесейік,
ішкі әлеммен сөйлейік,
Өлі балық секілденбей, құштар өңмен сөйлейік.
Жүзіқара сөйлемейік,
шындықты айтып өлейік,

Жүзінде ойнап керек болса...

ұстараңмен сөйлейік.

Ал сөйлейік,

Сөйлейікші мемлекеттік масштабта,

Адамзаттық аренаға одан әрі асқақта.

Ал сөйлейік,

Кімбіз біздер –

алмайық тек байқатып,

Қыза-қыза байқаусызда барысқанда бас жаққа.

* * *

Мәуленов ақын мәуелі жырдың алқабы,

Тойыңыз тойға ұласа берсін торқалы.

Әуенің сенің көлдердің күллі құйылысы,

Құйылысы көлдің шым тереңіне тартады.

Поэзия – аспан,

Сырбайдай нұрлардың бірі,

Поэзия – дала, Сырбайдай қырлардың бірі.

Біздің Торғайдың өзеніндей,

кұрдымға құймай,

Құрлыққа құйған,

жаса, Сырбайдың жыры!

* * *

Табиғат деген тағдырым менің –

Табиғатыммен мәңгі біргемін.

Табиғатыммен тайталасам деп

Әлекке түстім... білмедім.

Табиғатымды танымадым мен,
Басына тептім –бағыма мүлдем.
Табиғатыма қарсы жүзем де,
Тағдырға тайқып... жалынамын мен.

Табиғатыма берік болмадым
Белгілі тағдыр ерікті алғаның.
.....

* * *

Тағы да көктем,
Тағы да келді – мәңгі май,
Мойылдай көктің мөлтілдеуін-ай, мөлдірі-ай,

Аспанның жүзі ашылды ма екен дәл бұлай,
Анау бір бұлттың балаусасын-ай, балғыны-ай...

Балаусасын-ай, балауызын-ай, балғыны-ай,
Аймалап көкті ауаныменен қалғуы-ай.
Қалғып та тұрып басынан қапыл етер ме,
Бір сәті рахат, бір сәті апат – мәңгі май.

* * *

Тасым өрге домалайды,
домалайды күрт төмен,
тасы өрге домаласа,
тас боп қатып жұрт деген,

Әлін біліп әлденеден, әлібінен түртпеген.
Тасым өрге домалай гөр,
домалай бер төменге,
Болмысымнан басқа бірақ бағынбаймын
«өнерге».
Тентек тағдыр, құмарсың ғой,
тәлкектеуге адамды
Бірақ сені өле-өлгенше ойнатпаспын төбемде.

* * *

Тел өскен тең құрбыңмен қатар өскен,
Сен маған мүшел үлкен апа емес пе ең!
Бір үйдің бозтайлағы ең,
қыз ғып беріп,
Табиғат тек сол жерден қателескен.

Ерке едің, еркін едің – шолжың емес,
Бір үйдің байламы едің, болжамы емес.
«Тағдырың қосақтайды кімге сені»,
Кез еді сағым-сауал ол жағы елес...

... Қойлы ауыл қоңыр төске кеп қонғансын,
Кез еді көктемде ойнап өткен жасын.
Сынағы – кәмелеттік аттестаттың
Кез еді кәмелетке жеткен жасың.

Кез еді қырмызы гүл қырдың үсті,

Кез еді көл күмбірлеп мың дыбысты,
Жарықтық жан иесіне қанат бітіп,
Көбелек көк көдеден ырғып ұшты.

Бұл неткен албырт көктем, аңғал көктем,
Сәріде самалы есіп салған беттен,
Деміндей мынау жап-жас дүниенің
Сайды өпкен, саланы өпкен, аңғарды өпкен.

Ұлдары ек қойлы ауылдың жалаңаяқ,
(Даланы сыйлап өстік, даланы аяп...)
Қозысын көк тұсақтың құнан қойға
Телуші ек шешемізге қарамай-ақ.

Өз апа, қойлы ауылдың қызы едің ғой,
Сол көктем қыз боп сен де түзедің бой.
Келгенде демалысқа апаң айтты:
«Қарағым, бар қарамыз бір өзің ғой».

Көзіңнен керемет бір нұр жүгіріп,
Қарап ең о, ғажап-ай, тірлік –үміт.
Бір жәндік... дәуіт екен шаңыраққа
Шыға алмай тал уыққа тұрды ілініп...

Көк көйлек киіп қызыл, жасыл көйлек,
Иіс май, әтір сумен шашыңды өңдеп...
Келуші ең әр емтихан өткен сайын,
Үйің той, жатушы еді шашу көл боп...

Айтты әкең: «ақ тайлағым, алаң білмей,

Оқи бер сәулеленіп сонау күндей».
Жұрт айтты: «жолы нәзік, беу бишара-ай,
Ата-ана қабағына қарап жүр ғой».

Әз апа, иман жүзді арға толы;
Әкеңіз ашық дүние – малға қолы.
Қаракөл ауылының қарт қойшысы –
Жан еді қарапайым шаруа торы.

Көбік сөз айтпайтұғын, көлгір мақтан,
Әр сөздің артын күтіп орнын баққан.
Мал үшін қырық жыл ұйқы-күлкі бөлді,
Жоқ бірақ омырауына орден таққан.

Байсалды мінезбенен, парықпенен
Қатардан көрмеген жан қалып төмен.
Айтпақшы, алған бір жыл құрмет қағаз
Алтынмен айналысын әдіптеген.

... Бір күні ауыл сырты қара жолға,
Бұрқ етіп шыға келді қара «Волга».
Жүр едім қозы қайырып қыр басында
Тұмсығын сіздің үйге қадағанда.

Оқыс бір сезім теуіп сананы кеп,
Дір етті... әлденеге бала жүрек.
Әз апа, сені ойладым... жүдеді-ау деп,
Соңғы айда сын тапсырған сабағы көп.

Әз апа, сені ойладым, аяулы апа,

Көңілі болмаса деп қаяу-қапа.
Құбылып бала қиял... көкірегімде
Керемет құдірет күш оянды, апа.

Өз апа, сені ойладым, алтын апа,
Маңдайы кере қарыс, жарқын апа,
«Жалғыздық, жат жұрт» деген екі сөздің
Салқыны мені келіп шарпыды, апа.
Бір ғана сәулесі боп нұрдың, апа,
Сен менің қиялымда тұрдың, апа.
Мен саған осы барлық сезімімді
Есейіп айтсам дедім бір күні, апа,
Өзіңе айтсам дедім бір күні, апа!

ТИТІМДЕЙ КӨҢІЛ

Қайғысыз адам қайда бар,
Қайырымсыз хайуан сол шығар.
Қайғысыз емес айналаң
Араласпай ма, ол мұндар.

Түспейді қайғы аспаннан,
Түсің де емес ол сенің.
Жанарды көрсем жас тамған
Сол деймін жанның өлшемін.

Сол деймін дағы,
СОЛЫҚТАП

Сонымен бірге жылаймын.
Аламын жігін анықтап
Адамдар менен «күдайдың».

Ашыса жаның адамға,
Адам боп жылай алсаң ғой.
Қашанда, қайсы заманда
Адамдық бақыт сол, сол ғой.

Сол, сол ғой,
сол ғой – бір қарау,
Көз жасын нарау бір сығып.
Жаны ашығанын бұлдамау –
Титімдей көңіл тіршілік.

* * *

Түйсігім менен түсінігімнің арасы,
(Мәңгілік жұмбақ әлемім сол-ау шамасы).
Түйсігім менің тұспалымменен бал ашып,
Түсінбес соны түсінігіме, қарашы,

Түсінігім-ай, түсінігім-ай тәуелді,
Әдемі еді ғой алған бағытың әуелгі.
Сау басыңа сақина тілеп аласың,
Сарсаңға салып айналандағы сау елді.

Түйсігім айтқан құп-құйттай ғана түйінді
Тыңдамайсың-ау ақыл ғып басқа құюды.
Жақсы көресің ақылман болып көзге ұрып,

Жақсырақ жүріп, жақсырақ күліп, сүюді.

Өзіңдей мынау құп-құйттай ғана түйсігім,
Ол да біледі барлығын дүние исінің.
Ол да біледі дүниенің түзу жолдарын,
Қиюлары мен қиырлары мен қисығын.

Кеңістік әлем – дүниенің көзсіз қармалап,
Жетелеп сені, келеді сені қорғалап.
Он рет сенің маңдайың тасқа тигенмен,
Сан рет сені сақтап та қалған сол ғана.

Сен бірақ оған көтересің кеп кеуденді,
Сен көкірексің, ол неге сонда көргенді?
... Бір шыбықпен айдай-ақ алмай өтем бе,
Өзекті жарып өзімнен туған сендерді.

22.11.1988 ж.

ТҮН

Тас төбеден үркер әлі аумай-ақ,
Самал соқты селқос тұрған тауды аяп.
Сердір шалғын арасына шық ұйып,
Сылбыр құмға жатыр құнын саудалап.

Анда-санда саңқ-саңқ еткен қырғидың,
Дауысы ғана шатқалдарға ырғиды.
Ойлы аспаннан оймақтай боп бір жұлдыз
Ойнап шығып көкжиекке сұңгиді.

Мына түнге тұра алмайсың сүйінбей,
Мұндай түнді «мен тудым» деп тұр шілде.
Күн қақты құм жыбырлатты мұрынды.
Қоламтаға піскен нанның иісіндей.

Мақпал емес... мауыты емес жоқ сонда,
Бұл қандай түн, жарық та емес, ақ шамдай.
Жер ошақта жанған оттың түтіні,
Көрінбейді, түннің түсі тап сондай.

Бір дыбыс жоқ, бұл маңайда енді артық,
Түн құшағын тоңазытты жел шалқып.
... Күрең бие құлынынан қыр жақта
Айырылып қап, кісінейді жер тарпып.

ТУЫС ҚАН ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

... Әкем менің соғыстан тірі келді!
Үміт дүние-ай,
Жанданды, жібиді енді.
Сегіз құрсақ көтерді шешем сосын,
Тәй-тәй басып өстік біз Ұлы жерді.

Сау тамтығы аз әкемнің денесінде,
Сап-сау еді сырт өңі... ел есінде.
Сықырлатып балдағын ойнаушы еді
Сылқ-сылқ күлген тағдырдың төбесінде.

Әкем – шаруа, мал бақты, тың игерді,
Жарасы ескі жаңғырып тілімденді.
«Соғыс салған жарадан өлмеймін» - деп,
Білмейтұғын тірліктен түңілгенді.

- Мен ажалға адаммын тік қараған,
«Шықпа жаным» күнім жоқ шықпалаған.
Ажал сұм да тайқиды адалдықтан,
Адал емес ажалдан бұққан адам.

Заңы солай,
соғыстың, солдаттың да,
Адалдыққа ешқашан жер қаптырма!
Денемізге жан берген қан секілді
Дүние демін адалдық жалғап тұр ма,
Деп ойлаймын?..
деді әкем шынжау адам,
Айтқысы кеп арылып зіл-заладан.
Сал төсекте сарсылып жатты ұзақ
Құр сүлдерін қорғасын қузалаған.

- Қалқам! – деді, - ажалға жеңілмесе,
Мен жеңілмен, - деуші едім көңіл кеше.
Үш адамның ғұмырын сүрем деуші ем,
Тағдыр түйткіл себебін, себін берсе.

Үш адамның ғұмырын сүрем деуші ем,
Бірақ тағдыр түйткілге тіленбеуші ем,
Сүрем деуші ем үш ғұмыр,

үш құрбаным,
Жер астынан жебесең, жігер берсең...

Үшеуі еді майдандас қанкөйлегім,
Үш ғұмыр сүрем деуім сол ғой менің.
Үш боздақтың үш тамшы қаны шығар –
Сегіз сәуле үмітім сендер менің!

Үш танкист ең,
айласы жаннан асып,
Тап болғанда ажалға жанталасып.
Аспан асты... жатыппыз үшеуіміз де,
Қара жерге құшағын айқара ашып.

Үшеуіміздің ортада қаршадай қыз,
Қаршадай қыз не істеп жүр,
байқамаймыз,
Қаршадай қыз қан беріп, қан құйып жүр,
Ал біз болсақ «су, су» деп қайталаймыз.

Біз білмейміз,
өліміз, тіріміз бе,
Бірімізден қан құйды ол бірімізге.
Қайдан бірақ қан түрін анықтасын,
Қарап таныр зат емес түрімізге.

Бірінен қан біріне ала берген,
Әлсіздеуге әлдіден,
әлдәрменнен,
Бірдей, қалқам, бір түйір қан бергенмен –

Жарық дүние тұтас бір жалған берген!

Сол үшеуден мен ғой, - деп, - тірі қалған,
(Әкем бір сәт күрсініп ыңыранған).

Бейбіт заман сипалап айдарымнан,
Қолтықтады төрт бірдей құбыламнан.

Өліп барып тірілдім –

елге келдім,

Сеніп барып,

сегіз от – сәуле көрдім.

Үш құрбанның үш түйір қанымен мен
Қарақтарым, десеңдер мен деген кім?..

Үш боздақтың қаны бар, қалқам, менде,
(Қан кетердей мойнымда қорқам кейде).

Жүктелген қан емес ол –

аманат қан,

Аманатты қалдырмай ортан белде.

Денемдегі соның әр түйірінен –

Сегіз перзент сендер боп бұйырып ең...

Қандарыңда үш қанның құрамы бар,

Қиюласқан тағдырдың қиюымен.

Қасиетіндей құрбанның мұра болар,

Қандарыңда үш қанның құрамы бар.

Ол үш боздақ үш халық перзенті еді,

Қасиетті қанда бар шығарыңдар!..

Қасиетіңді қанда бар көрсет, қалқам,
Бір тамшыңмен адамға бол сеп, қалқам,
Дауа деген – қанға – қан, жанға – жан да,
Қанға – қан, жанға – жанды емші ет,
қалқам.

Кемсеңдеп жас көрсетпей солдат жылап,
Артынан білді деді санбат бірақ.
Бір екен қанымыздың құрамы да,
Жіберген мына мені жалғап құрап...

* * *

Табиғат кездейсоқ қой салдар-себеп,
Ойлаймын кіл осылай оңғарса деп.
Әуелден адамзаттың туыс қаны
Табиғи тегіменен жалғанса деп.

* * *

Үлгірмей-ақ ішегіме шел жүгіріп,
Әне-міне дегенше келді қарық.
Ертегі өмір қалды артта,
Шын өмірдің
Кермек дәмін келемін енді біліп.

Кеше бала, бозбала, жігіт шақта,
Жастық желі жүйіткіп қырық саққа,
Көзсіз кейде сүюші ем жүрекпенен,
Көбелектей күйші ем үміт – шоққа.

Бірақ әлі аманмын,
дін аманмын,
Қуанғанмын, күлгенмін, жылағанмын.
Мас та болдым ләззатқа,
мазақ болдым,
Көрдім бәрін – көресі сыбағамның.

Сонда маған кім екен болған медет,
Құларымда құлатпай қалған демеп.
Енді ойлаймын,
жастықта кінә - кінә,
Күнәһарлық дегенің жалған ба деп...

* * *

Үркердей ауыл, үкідей шалғын айнала...
 Үркеді бұлақ, жатады қырат ойлана.
 Үрпісі иіп желіге жеткен жылқылар
 Солықтап келіп сауырын созса жай ғана.

Сағатын шайқап жанаспақ болса жас құлын,
Сауыны жетіп шұлғыса қулық бастығып.
Мойылдай жанар мөлт еткен кезде шашырап
Қайырып мойнын иіскеп тұрса хас түлік.

Бөгелек тиіп, бипаздап алып терісін,
Аңсаса әлгі отығып қайтқан өрісін.
Асығыс үйден жеңешем шықса желіге

Жолшыбай шалғын жаласа қайыс кебісін.

Күрпілдеп көпсіп иіген кезде екі емшек,

Мезгілі өткен сауынның есесі өтелсе.

Қыр шөбі сіңген қымырандай қулық саумалы

Қолқаны кеулеп кенеттен жеңгем жөтелсе,

Жөпелдемеде сезімтал жылқы селт етіп,

Жиырылып қалып шап бауырын сәл-сәл көтерсе...

ҰСТА СОҚҚАН БАЛҒАДАЙ

Бақыткерей Ысқақовқа

Тәуекел деп тас жұтады талғамай,

Ас жұтады тас жұтқандай аңдамай.

Тамағынан өткен-кеткен ас болды,

Түйілмеді, бір құдайы болды Абай.

Асқазанын жаратқан соң жақсылап,

Бас қазаны – бас терісі ол да бай...

Басты есептен жаңылған жоқ Бақошы

Сүйресе де ию-қию жол қалай...

Асыққанда – алаңғасар дер едім,

Біткен ісі ұста соққан балғадай.

Қаудырлап-ақ, салдырлап-ақ жүрсе де,

Қарекетін қалған емес қамдамай.

Алдыңды орап жасайды ол жақсылық,

Салмағындай салмақ түсіп қалмағай.
Ақын – сері! Шашады да төгеді,
Ынсап берген Жанаржандай жан жары-ай.
Қылшылдаған ақ алмаспен алысып,
Қырық жаста қынабына салғаны-ай.
...Қырықтағы, қынаптағы бауырлар,
Енді сирек суырыласың, жалған-ай!

..Лездеме, мінездеме бұл құйттай,
Бақош, саған баршаға айтар шындықтай,
Қырық жас бұл, қырық секунд емес бұл
Өте шығар шашасына су жұқпай.

Қырық жас бұл көргенің мен түйгенің,
Жасуынан өтетін кез иненің.
Өлшейтін кез берсе дүние безбенін,
Тартатын кез тегершігін диірменнің.
Құдайы бар қағатын әр пенденің,
Құдайы бар қолдайтын әр пенденің.
Құдай өзі көп қолдаған Бақоштың
Сөз билігі – жазушылық билеті,
Ең бірінші бақытыңды сол дедім!

О, Бақошы, білсең сенде көп бақыт,
Аузың тиген азаматсың аққа тік.
Кейін жазып, кеш келгенде ортаға
Өлеңінді оқи сала мақтадық.

Оқасы жоқ кейде кеміс, олқылық,
Оның орнын шараппенен толтырып,

Серік пенен Серікбайдай емеспіз,
Ішсек болды шығушы едік желпініп.

Натураммен саған жақын мына мен,
Бас ауырып тарпа талай сынап ем...
Менен гөрі құмар ең сен қызылға,
Сенен гөрі мен қыздарға құмар ем...

Керісінше емес пе бұл ... ойланам,
Пәтерлерің қыз базары – айналаң.
Басыбайлы бала едім мен, үйіңе
Барып қалып көзім оттай жайнаған.

О, Бақошы, соның бәрі кеше еді,
Уақыт қалай зымырайды, еседі.
Бір шаңыраққа шынар болдың сен бүгін,
Азамат та, ақын болдың көшелі.

Берік болсын босағаң да, іргең де,
Толсын үйің жақсы жыр мен гүлдерге!
Құнты менен құнын білген жырыңның
Туған жердің арқасы бұл білгенге!

Ал, Бақошы, қырық жаста қылшылда,
Марқайдым деп, қартайдым деп қымсынба!
Жыр дейтұғын байлығың бар уысында,
Құдай қағар қасиет бар туысында,
Тартып жібер! Маған қарап тұрсың ба?!

1985 ж .мамыр.

* * *

Ұят та болса, уыздай қызға көз тастап,
Күмілжіп қалдым, кете де жаздап сөз бастап.
Бір ыршып түскен көбелек сынды, пәтшағар,
Қалпымды танып, қимылымды білген
жазбастан.

- Бірдеңе, ағай, сұрамақ па едіңіз?..
деді де,
Сұлулық сұмдық сиқыры сыйып денеме.
Не деген ақыл, не деген астар, неткен ой,
Аударып көзін көмкеріп дүние көгіне.

Тас мүсін болып жүрегім соқпай мен қалдым,
Мынау бір сурет – тылсым бір құдірет,
таңғалдым.

Бәлкім мен мұны мың рет көрген шығармын,
Қасиетін бірақ ең тұңғыш рет аңғардым.

23.11.1988 ж.

ЫБЫРАЙ АЛТИНСАРИН МЕКТЕБІ ТУРАЛЫ ОЙ

Сарыөзек сартап сағыныш сынды
саралжын алқап Торғай төріне
Алтынсарин кеп мектеп салыпты
мехнатты елдің маңдай теріне.

Ол-дағы біздей сағынышы сыздап

келді ме бір кез кемсеңдеп.

Көне даланың топырағына көз жасын шылап тұрды ма,

Келешек ұрпақ,

Сен бір байырқап –

көзімнің жасын көрсең деп,

Көз жасыменен күпті көңілдің құс қанатында дірдектеп,

Ғасырлық ілім ұясы болып көтерді бойын бұл мектеп.

Қоңырау емес қағылған сонда –

көтерген құйттай күн еді,

Жолбарыс жүрек, жалаңаш қолмен жинаған жылу тірнектеп.

Кішкентай Күннің қызуы сосын Замана үрлеп жанданды,

Көшпелі халық көшелі ел болды,

Дүние –әлем танданды.

Аласапыран замандар өтті, алмағайып тым заң өтті,

артында талай ақтаңдақ қалды,

беріш боп қатып қан қалды.

Даланың құйттай дәрісханасы –

Алтынсариннің мектебі

Сіміріп сонда тұрдың-ау сен де

Замана қаққан шаңдарды.

Табиғат қаққан шаңдарды бірақ

табиғатыңмен тазарттың,

Осынау мектеп – осынау өлке, өңірдің

Жаялығы мен жайнамазындай болған-ды!

Жасырар не бар, жасқанар не бар енді айтпай,

Көп көрдік кеше – шетқақпай менен қолқақпай.

Тарихымыздың бетіне кейде түкірдік,

Тағдырымызды алаңғасарлық ойлатпай.
Анамыз сынды Алтынсариннің мектебін
Бұздық біз сонда –
бульдозерлермен жайдақтай
«Қазақ кім?» десе,
«Көз ашқаным» деп көрсетер,
Қазынамызды маңдайға біткен мандаттай.

Оралды-ай жылдар...
ойланып барып өкінер,
Тағдыр ғой, тағдыр – кетілер-дағы жетілер.
Қасиетінді ұмытпаса болды, киелім,
Тарихқа куә, қасиетіңе кепіл ел.

Жүз жылдар өтсін,
Алтынсариндей алыпқа
Мінәжат жасап, береміз біздер Ант та.
Мәңгілік саған – Музейміз дейміз біз оған,
Экспонатың – біздерміз дейміз біз оған
Айналмайтұғын ешқашан басқа халыққа!

АҚ ДҮНИЕ

Талай да талай күн өтті,
Қарай да қарай жан-жаққа.
Ағарып атқан таң да аппақ,
Артымда қалған шаң да аппақ.
Ақ иық жерге салмақ сап,
Алдымда тұрған тау да аппақ.

Ақтара салған шарбы май,
Ақ бұлттар менен аулақтап,
Алқымы кеппей қалқиды
Алқынып жетер тауға ықтап,
Алғашқы қарлар жаулық сап,
Ағарып қапты бар қыстақ
Ашулы бұлақ ол да ақты
Ақ көбік – бұйра жалға ұқсап.
Ақ айлар туды қылыштай
Алшыдан жатып қалғанда.
Жұлдыздар шұғыла шашқанда
Ақ сәуле ұйып аспанда
Ақ жалқын сәуле тарайды
Қап-қара қайсар тастан да.
Күңгіртті сырып тастауға
Ақ жарықтарға мастанба.
Жазбай-ақ жыр да, дастан да,
Ағармас бірақ шаш бар ма?
Талай да талай күн өтті
Қарай да қарай жан-жаққа.
Арман мен ойды елеп боп,
Жолдарға шықтық дедектеп.
Сорларға мүкті су құйдық
Суалмау үшін шелектеп.
Аппақ дүние көз қарып.
Адасып кетпеу керек деп.

* * *

Сұңғыла шалдар бар еді
Сүмбіле шашы қара еді.
Суырылып шығып сөйлесе,
Көтерген сөздің әруағын.
Аманкелдінің сарбазы,
Әліби батыр сардары.
Таңдайдың майын тамызған
Термені судай ағызған
Домбыраларын күйлеген
Шежірелері алуан-ды.
Жыраулар еді шетінен
Намысын жыртқан шаршының
Арқасы жерге тимеген
Және де көбі палуан-ды.
Өткенге айтып салауат,
Кеткеннен айтып аманат,
Тілейтін еді қанағат.
Аттамаушы еді ала жіп
Ағайындарды алалап.
Тұрып ап таңда сары ала
Шығатан еді далаға.
Қайырлы болсын айтатын
Қатардағы қай үйде
Туса да сәби-шарана.
Сұңғыла шалдар бар еді
Шетінен бәрі нар еді.
Селдіреп кетті сетінеп,
Селдірегені жаман, ә?...